

Nekoliko črtic iz mojih mladih let.

(Spisal Matija Torkar.)

(Konec.)

Vrnimo se h gimnaziji! L. 1849. so jo razdelili v zgornjo in spodnjo. Tako imenovana humanitetna razreda z licejskim oddelkom sta spadala h gornji gimnaziji, četudi so stari profesorji-razredniki še ostali. K sedanjim šolskim predmetom so sprejeli še slovenščino in k matematiki še geometrijo, kolikor so se je še poprej učili v dveh realčnih razredih. Šolske naloge smo odslej pisali jedno soboto dopoldne v latinščini, drugo v nemščini, tretjo v slovenščini. Ob tem času se je prof. Petruzzi prav pridno jel učiti slovenskega jezika. Še celó k vsakdanji sv. maši je nosil Tomaža Kempčana knjige v prevodu Zalkarjevem in tiskane v metelčici, ter je ob straneh delal svoje posebne opombe. Ker si pa izprva ni upal slovenskih nalog sam popravljeni in ocenjevati, nosil jih je v licejalno knjižnico k skriptorju Kosmaču. Dobivali smo ono leto Potočnikovo slovnico, izhajajočo v polah, iz Blaznikove tiskarne. Prva naša slovenska naloga, ki se je v šoli pisala, bila je po reku:

Slava bode spet slovela,
Ki Slovencem dá ime.

Poleg Potočnikove slovnice smo imeli za berilo največ Vodnikove, Koseskega, in nekatere Prešernove pesmi. V sobotah popoldne smo imeli slovenske vaje v govorništvu in med

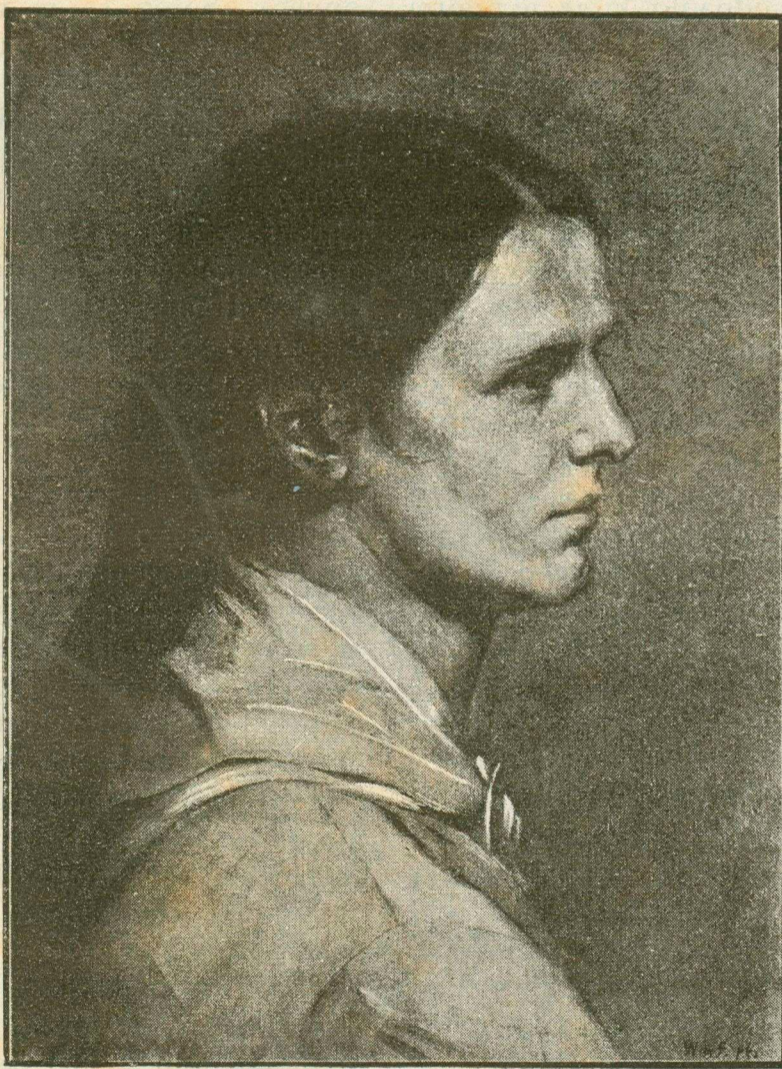
drugimi smo igrali v šoli Koseskega „Devico Orleansko“. Petruzzi sam je razdelil med nas posamezne vloge. Ob tem je imel večje veselje nego mi, ki smo se morali za svoje vloge dobro uriti in pripravljati. Sicer so bile te ure prav za prav odločene za nemške vaje; a Petruzzi

jih je večinoma porabil za slovenske. Tako je mož vsestransko kazal svoje slovansko, za vse lepe vzore čuteče srce. Kot učenec Vodnikov mu je posvetil v njegov album še v poznejši dobi v krasni nemščini precěj dolgo razpravo: „Vodnik und seine Zeit.“

Poleg te vesele podobe iz onega časa vzbujala se mi v spominu tudi nevesela.

Nekatere gardiste so zapeljavali v kavnarnah razni nemirneži in tudi vojaške straže, da so se čimdalje bolj zapletali v politične kolobocije. Konec temu negotnemu političkovanju je bil, da so na šolsko desko jeli risati vsakotere karikature in glave s staro kito in še celó

tedanje ministre na tako zločinski način, da je prišla vsa šola v sodno preiskavo. Ta je trajala na Žabjeku cele tri mesece. Žalostni izid te preiskave je bil, da je bil jeden iz vseh gimnazij izpahnjen in še tri mesece po vrhu zaprt; dva sta jo poprej sama odpihala v vojake, in še ondi so jih pozneje degradirali; vsi ostali pa smo (razven tedaj obolelega Marna) v vedenju prejeli le prvi red. Zatorej svetujem iz izkušnje

Ženski portret. (Slikal Simon Ogrin.)

dijakom, naj se s političnimi časopisi in njih strankami nikar ne pečajo, zakaj iz političnih dijakov se ni odgojilo še nikoli nič dobrega. Politični madež ti ostane v vsej tvoji bodočnosti. Učenec, zlasti še v negodnih letih, se uči, nikar da bi politikoval, sicer boš mesto gospoda kak izstradan glumač ali pa razcapan zakotni pisar, da bodo s prstom za teboj kazali. *Exempla sunt odiosa.*

V VII. šolo nas je prišlo skupaj 78, med katerimi je bilo dvanajst Novomeščanov, v oni dōbi namreč v Novem mestu še ni bilo VII. in VIII. šole. To leto je stara prefektura na gimnaziji čisto nehala in vodstvo vseh osem razredov je bilo izročeno dr. Kleemanu, prejšnjemu profesorju zgodovine in filologije na liceju. Nastala je cela zmešnjava v profesorjih in predmetih. Modroslovje je odpadlo, ki je je poprej poučeval Dunajčan dr. Unger. Mesto tega je prevzel nemško slovstvo in grščino. Začel nam je narekovati o Lutrovi dōbi, in mi smo pisali za njim. Bog zná, zakaj mu je bila baš Lutrova nemščina tako prirastla k srcu, da se cele tri mesece nismo premaknili od nje. Kar šolske oblasti našega doktorja nenadoma pokličejo na Dunaj za vodjo v nekem ustavu gluhtonemih. Vsi smo se tega obveselili, in menda odhajajoči doktor še najbolj. Pod klop je padla tudi njegova Lutrova nemščina, in nikdo več ni za njo potočil solze. Mestu njega smo dobili na veliko veselje zopet nazaj prof. Petruzzi-ja, ki je bil prav v teh predmetih strokovnjak, kakoršnih je Avstrija imela malo število. Latinsko filologijo so izročili bivšemu prefektu Rebiču. V naravoslovju je poučeval dr. Šubert, tudi Dunajčan, in je odslej ta predmet ostal obvezen, med tem, ko so se doslej od njega lahko oproščevali oni, kateri so hoteli plačevati šolnino. Matematiko je obdržal dr. Humel, menda tudi Dunajčan. Razlagal jo je prav pedantično po lastni knjigi in prav tako geometrijo, da nihče ni vedel, čemu se uči in kako se vse to stvarno rabi. V tem pa kar besedice njegove nisi smel izpremeniti, sicer si takoj pri deski slišal: „Setzen sie sich!“ in zapisal ti je v zapisnik ničlo s klicajem (0!), kar je pomenilo: „Null mit Unsinn!“ V spričevalo pa je v rubriko: „Mathematik“ zaznamoval besediči: „Gar keine“, kar so si poredni dijaki tako razlagali, da niso hoteli kupiti njegove matematične in geometrijske knjige. Za slovenščino so tedaj iz II. leta bogoslovja poklicali profesorja Metelka, ki je prejšnjo Potočnikovo slovnico zavrgel in se držal svojega „Lehrgebäude der slowenischen Sprache“. Še brati in pisati je moral vsakdo znati z njegovimi črkami, katere je imenoval „cirilico“, vendar pa gajice ni zametaval, akoprem je zmerom trdil, da je gajica nedostatna. Ko ga je Bleiweis

pozval v „Novicah“, naj bi se tudi on poprijel gajice, odgovoril je lakonično: „Doslej nimam nobenega vzroka, zakaj bi opustil cirilico; kadar bodete pa kaj boljšega iznašli, sprejel bodem z veseljem.“ Metelko je med drugim trdil, da je slovenski jezik zaradi dvojnega števila in dovršnih in nedovršnih glagolov popolnejši od nemškega; dokazoval je celó, da znamo Slovenci dosledneje misliti nego Nemci. Navedel je ta-le vzgled: Nемеc pravi: „Tag und Nacht“; Slovenec pa: „Noč in dan“, in to je logično, ker iz začetka je bila tema, in še le za temo je Bog ustvaril dan ali svetlobo.

L. 1850. je pokojni Metelko prvokrat v zasebnih urah predaval o staroslovenščini in za berilo si privzel „Ostromirovo evangelije“, kar je pa zaradi premalo učencev zopet tri leta opustil. Sploh se je večina tedanjih učencev silno malo zanimala za svoj materinski jezik, ker si je vsak mislil, da ga za silo že zna, za cesarske službe in urade pa ga itak ne potrebuje. Zato so mu nekateri gosposki poredneži vedno nagajali in ga dražili, a naposled je bil kljubu svoji angelski potrpežljivosti vendar primoran pokazati jim zobe. Zadnjo nalogo v osmi šoli nam je dal: „O slovenskem naglasu.“ S to nalogo nas je tako prerešetal, da nas je le sedem ostalo v rešetu, vseh drugih 31 je propadlo; med njimi je bil celó jeden nekdanjih premijantov in tedanjih njegovih nagajivcev, kateremu je tudi zaradi ustnega neznanja pritisnil tretji red; tako je ta junak koncem leta v spričevalu odnesel dvojko kot glavni red. Tajiti se pač ne dá, da je bil Metelko za svoje dōbe jeden prvih učenjakov in filologov v slovanskem slovstvu. In prav po njegovi poti je hodil njegov najpridnejši učenec in vrli mu naslednik rajni gospod Marn. — Jaz bi še pristavil, da sta si bila še celó v trmah močno jednaka. Tako je Marn sam često rad rekal pri razgovorih o novoslovenskih neutemeljenih novotarijah: „Quoad hoc juravi in verba magistri — in od tega ne odstopim.“

Da vso nekdanjo gimnazijo vsaj brzim korakom v duhu prehodim, izpregovorim naj pred sklepom še par besedic o VIII. razredu iz l. 1851. Še pred dvema letoma so klicali učence iz sedme in osme šole za „gospode“ in tudi v spričevalih je stal naslov: „Herr N. N.“ To je od l. 1850. ponehalo. Zato so pa jeli učence iz nižje gimnazije, še mlečne in v raztrganih rokavih, zlasti na novo dohajajoči profesorji „onikati“, da smo prvo- in osmošolci v naslovih jednaki postali. Tedaj je v II. letu v semenišču nehala tečaj iz slovenščine in tedanji bogoslovci so hodili k nam v VIII. šolo k slovenskim uram. Nekateri izmed njih so bili prav marljivi domorodci. Dospevši leta 1851. v VIII. gimnazijski

razred, dobili smo mesto na Dunaj v učno ministertvo poklicanega vodje dr. Kleemana visoko častitega gosp. dr. Ant. Jarca za provizoričnega šolskega voditelja. Poučeval je še v veroznanstvu in v logiki. K tiskani, res že zastareli in malo vredni knjigi, narekaval nam je dokaj obširno osnovano cerkveno povestnico; žal! da ni prišla čez 300 letno preganjanje kristijanov in čez stare herezije. Za nemško slovstvo je ostal naš Petruzzi, in k temu privzel še srednjeveški „Nibelungenlied“.¹⁾ Fiziko, najbolj kemijo, imel je prvega pol leta dr. Šubert, po njegovi smrti pa jo je prevzel pokojni Dežman, tedaj še vrl narodnjak, in kot profesor pravi strokovnjak ter priljubljen kot prejšnji dijaški oče, g. Krsnik. Grščino in zgodovino je po svoji zmožnosti tolkel neki profesor Rechfeld, prišedši iz spodnje gimnazije v VIII. razred menda po taki poti, kakor Poncij Pilat v apostolsko vero. Premeščen v prvem polletju v Gradec, brž ko ne za poskušnjo, bil je službeno upokojen; drugega pol leta pa je zgodovino prevzel Melzer, učen a za nagajive dijake predober gospod, ki se je potem še dokaj let vadil v potrpežljivosti in prizanašanju kot gimnazijski profesor. Uvêdla se je že tudi preskušnja zrelosti, in prednamci so bili prvi, kateri so jo delali ob prehodu na vseučiliške študije. Tudi bogoslovci so to preskušnjo delali že zaradi lepšega, vendar je pa pokojni knezoškof Wolf ni ostro zahteval, tem manj, ker je bil stari šolski načrt čimdalje bolj razdejan, z novim pa so še od leta do leta delali poskuse, da prav za prav v posameznih predmetih, razven latinščine in grščine, ni bilo ni-

¹⁾ Čez sedem let človeku res vse prav pride. Tako je tudi meni „Nibelungenlied“ v poznejših letih pri koroških „Laufenthalerjih“ in pozneje v Kočevju vrlo dobro služil, ker sem namreč s to nemščino dokaj lože umeval nemško govorico, kakor bi jo bil brez nje.

kake logike in zveze in temeljitega pouka in znanja. Če kje, veljale so o tem šolskem črtežu besede: „Ex omnibus aliquid, ex toto nihil.“ Tako v matematiki, geometriji, naravoznanstvu in v fiziki. Stari profesorji so umirali ali se umikali v pokoj, novoprihajajoči so predavali vsak po drugi knjigi ali pa po nobeni, kakor se jim je poljubilo. Kar je temu ugajalo, to je oni zametaval; kolikor profesorskih glav, toliko raznih mislij. Kaj je hotel ubogi učenec v taki zmešnjavi?

Največje in dijakom najljubše pridobitve iz one dôbe so bile te, da so se jim prejšnje brzde in hudo napeti vajeti nekoliko raztegnili; tako n. pr. so smeli pohajati v gledališče, seveda v nemško, zakaj slovensko se je tedaj igral le: „Tat v mlinu“ in pa: „Matiček se ženi“; toda hoditi so morali na partêr, kjer jim je bila cena znižana na deset starih krajcarjev, na „Ochsenstand“ je bilo prepovedano. Po končani gledališki igri so smeli pivopivci priti k „Levu“, kamor je zahajal vodja dr. Kleeman, vinopivci pa k „Slonu“ (tedaj k Mokarju), kjer so dobivali Rebiča pri kozarcu vina. A dijaki niso ostajali pri tem, kar je bilo dovoljenega, ampak so še bolj segali po nedovoljenih rečeh. Ker se jim je prst podal, zgrabili so za celo roko. Iz odjenljivosti so rastle razvade in npravne pogube. Od todi je jel izvirati tisti dijaški proletarijat, ki ga sicer mnogi obžalujejo, katerega pa nikdo neče odpraviti. Tak piškav sad bodo rodile sedanje šole tako dolgo, dokler se ne premeni podlaga sedanjemu učnemu načrtu. Kdo more reči, kdaj se to zgodi?

S tem sklepam te črtice. Če bodo častitim čitateljem po godu, obetam, da jim podam, če mi Bog dá živeti, še drugih iz poznejših let, nekoliko v pouk, največ pa v zabavo in kratek čas.

Pod mrklim nebom.

1.

Kot trenil bi z očmi — in leto mine,
Nagiblje svoje dni — in leto mine.
Jesenska mrzla sapa
Po vejah zdaj šumi: oh leto mine!
Vsa zemlja, ki umira,
Molčé nam govori: oh leto mine!
Jasneje v glavi misli,
Hladneja v srcu kri, ko leto mine.
Življenje se odkriva
Od nove nam strani, ko leto mine.
Krilât je čas in vendar —
Kaj vse se nam zgodi, ko leto mine,
Kaj vse izpremeni, ko leto mine.

2.

Trenutke prave si zamudil. Prekasno!
Potrt si se na postelj zgrudil prekasno.
Ob noč se je osula roža;
Zajutra si se tožen čudil prekasno.
Prijatelj te je sôlzen prosil:
„Odpusti!“ Ti se nisi vzbudil. Prekasno!
Ob tebi sreča je hitela;
Roké ji nisi brž ponudil. Prekasno!
Zdaj tirja te za dolg življenje.
Kaj zanj si storil, kaj se trudil? Prekasno!
Jesen te hladna je objela,
Spomin te bridek je razhudil prekasno.
Na vek si pravi čas zamudil. Prekasno!

Anton Medved.

II. ZARJA ŽIVLJENJA.

(Tragedija v petih dejanjih.)

Tretje dejanje.

Stubica. Soba.

1. prizor.

Nikolaj Zrinjski. Dahi.

Dahi.

Da sem vas konči našel. Klanjam se.
S Kostajnice sem vam prinesel pismo.

Nikolaj.

Kdo piše? Kacijanar. Lahko vém.

Dahi.

Obema grofoma je pisan list:
Gospod na gradu vašem bridko toži,
Da se odtezate njegovi družbi.

Nikolaj.

Odtezam? Hm. Sem li jedini jaz,
S katerim tesno on občuje? Kaj?

Dahi.

Magnifice, to veste vi najbolje;
Povedal sem vam le, ker lahko slutim,
Da pismo to obsega tudi tožbe.

Nikolaj.

Moj brat je tukaj. Lahko z mano bere,
Kar pismo govori.

Dahi.

Jaz idem ponj.
(Odide.)

2. prizor.

Zrinjski

(sam).

(Bere polglasno.)

„Preteklo je pol leta, kar sem sam.“

(Bere tiho nekaj časa.)

„Kaj to pomeni? Kje so moji drugi?“

(Prestane.)

„Prisega, vernost to so le besede!“

(Povesi list.)

Vse to sem slutil, tega sem se bal.
On težko, težko nam postane breme.
Očita nam, na kralja se ne zmislil.
Pozabil prvih je pogojev naših.

(Bere dalje.)

„Ne slutite, kam moja pot od vas
Držati mora, da življenje rešim?
Zatorej pridita do mene. Zdrava!“

(Zgane list.)

Tako? Jaz slutim, dobro, ljubi gost.
In upam, da počakaš. — Kleta stvar!
Zdaj jasno je, kdo modro je ravnal.

(Pozvoni; sluga vstopi.)

Pridrži Dahija na gradu! Hodi!

(Sluga odide.)

3. prizor.

Prejšnji. Ivan.

Ivan.

Prišla sta Erdöd in Blagaj.

Nikolaj.

(Izroči list.)

Tù beri!

Sicer z besedo krajše ti povém.
Nevernost nam očita Kacijanar.
Naklepe snuje sebi, nam nevarne.
O jaz sem vedel! Dobro se spominjaš,
Kaj nekdanj tiho sem s teboj govoril:
Previdno, modro, trezno govoriva
Na zboru! V zraku vsè visi. Zdaj vidiš.
Midva sva v zanjki. Drugi so prostí.

Ivan.

(ki je hitro list pregledal):

Jaz tega pisma ne umém povsè.
Kam naj drži njegova pot? Zakaj?

Nikolaj.

Ti ne umeš! Povém ti jaz, če hočeš.

Ivan.

Najboljše je, da govoriva ž njim.

Nikolaj.

Govoril bodeš ž njim, kadàr ti drago,
A zdaj poslušaj mene, prosim te:
Kočljiv je najin položaj, veruj.
Gorjé, če se za časa ne zavéva,
Kje svà, kaj činiva . . .

Ivan.

Ti si strahljiv,
In hudosumen vedno, Nikolaj.

Nikolaj.

Moj brat, poslušaj, prosim te, poslušaj.
Potem govôri slobodne besede.
Moj kralj in tvoj je Ferdinand odslej,
In bodi nama všečen ali ne.
Hvaležna morava celó mu biti,
Da ni zarotnikov ostreje sodil.
In zdaj — on vé, da Kacijanar biva
Na gradu najinem, da biva on,
Ki kralju za izdajnika veljá,
Ki nanj denaren je razpisan plen,
Ki s to zaroto vnovič ga je zdražil.

Ivan.

Vse to sva vedela oba spočetka,
Ko sva na grad Kostajnico ga vzela.

Nikolaj.

Razmere bile so takrat drugačne,
Vse druge kakor zdaj. Vsaj mene ni
Vodila vès čas druga misel, kakor
Pomôči domovini razdejani,
Ki Ferdinand je hotel ni, le čuj,
Zdaj mislim, mogel ni podpreti krepko.
In jaz bi bil še danes Zápoljanec,
Da Zápolja mirú ni sklenil s kraljem.
In s Kacijanarjem ostal bi v zvezi,
Ko mogli bi koristiti deželi.
A obrnile so se vse razmere.
Naš up jedini spet je Ferdinand,
In pot od njega vodi zdaj v propast.
Jaz v obče govorim, vseh nas se tiče
Ta misel moja, česar ne tajiš.
Upriva pa nase pogled posebej!
Pred kraljem sva zarotnika, kot drugi,
Celó tem večja krivca, čim močnejša.
Kaj misli naj o naji kralj, užaljen,
Da čujeva zdaj glavo vse zarote
Na svojem gradu? Brat, le to pomisli!
In dalje, Kacijanarja poznam.
Pretrgal s kraljem je poslednjo vez,
O njem ne mara čuti nì besede.
Življenje vendar hoče si rešiti.
Kako? Ne slutiš? Jedno pot ima,
Jedino pot, ki vabi ga do Turkov.
Tako jaz umem pismo, mislim prav,
Ker ista slutnja mi je v duši vstala,
Ko prvi glas sem bil začul o miru.
Kaj čaka naji, ako on zaide
Na pot izdajstva, lahko slutiš, Ivan.

Ivan.

Na pot izdajstva? Nikolaj, ne, daleč
Tako ne pojde Ivan Kacijanar,

Tako hudó ne smeva ga soditi —
Sicer je treba govoriti ž njim,
Natanko in besede modro-mile.

Nikolaj.

Dà, govoriti, toda nujno, hitro!
Ko stori ta korak, ne bode môči
Držati ga nazaj. On hitro sklepa.
Do njega pojdi ti, jaz grem nerad.
Opomni ga pogojev mojih vsaj,
Ki sva mu ob sprejemu jih razkrila.
Pri Ferdinandu milosti naj išče!

Ivan.

In če je ne doseže?

Nikolaj.

Skrb njegova.
Vsak človek je najbližji sebi sam.
Dreviti zanj v nemilost ni, da moram,
V nevarni tir stopiti ž njim še manj.
Razpoti ga od strašnega naklepa,
Ki morda v njem korene že razvija.
Ti večjo moč imaš do njega, torej
V imenu svojem se pogodi ž njim
In mojem! Več o tem, prej ko odideš.

4. prizor.

Prejšnja. Erdöd. Tahi. Blagaj.

Erdöd.

Danès je bil odstavljen Gašpar Pastor,
In Toma plemeniti Mikulić
Izvoljen je za mestnega sodnika.

Nikolaj.

Ta vest nam ni nenadna, reverende.

Erdöd.

Da tudi ne bi bila brez nasledkov!
Skrivnostno Pastor nekaj govori

(Tahi in Nikolaj se spogledata.)

O pismu, ki jedino ga je zvêdlo
Na krivo pot, da je postal zarotnik.
In toži, da je žrtev spletk kovarnih.
Gospodje, vam je znano, kaj on misli.

Tahi.

To so izvinki. Rešil bi se rad,
In le časti odvzete mu je žal.

Blagaj.

Vse hoče neki vestno razmotáti
Skrivnosti pisma onega sodnik.

Zato prišli smo, domine Joannes,
Do tebe danes. Upamo, da veš,
Zakaj. Imé je tvoje že na svetlem.

Tahi.

Kaj meni mar to pismo! Jaz ga nisem
Nikomur pisal.

Blagaj.

To vemó pač vsi.
Ni Ferdinand ni pisal ga nikomur.
To je usodno baš. Podpis in spis
Ponarejena sta, domneva ljudstvo.

Erdöd.

In Kacijanar?

Ivan.

Tudi ni ga pisal,
Nikdar prejel, nikomur ga izročil.
Zató vas prosim, da molčimo vsi
Pred njim o pismu tem in tožbi tej,
On je nedolžen, tega sem uverjen.

Nikolaj.

Kaj torej nam storiti? Zdaj povejte!

Blagaj.

Zató prišli smo sem. Tako jaz mislim.
Med listi raznimi se je dobil
Pri Kacijanarju i toti list.
Kedo ga je podtaknil, ni nas skrb.
A da ga pisal Kacijanar ni,
Dokaži ti. (Tahiju.)

Tahi.

Prisežem, ako treba.
Pisava je bila vsa druga, kot
Njegova. A da bi se sam napiral
Z umetalno potezo vsake črke,
Kdo misli naj o njem, ki brzo piše
In v stotih pismih, davno so mu roke
Znemogle za oprezno tako delo.

Erdöd.

Jaz rečem toliko le vam v korist,
Da bránite se hitro, kakorkoli!
K sodniku se podvizajmo in banu
In razložimo mu povest o pismu,
Dokledar Pastor ni pozvan še predenj.

Nikolaj.

Iznova mu zatrdimo zvestobo
Do Ferdinanda in njegove hiše!
Poprosimo ga h krati mile sodbe
Za Pastorja, in zlá se ni nam bati.

Erdöd.

Tako zvršili smo svoj posel tukaj.
Jaz grem, gospodje, da še danes v mesto
K sodniku se napotim.

Blagaj.

Z vami jaz.

Tahi.

In jaz.

Ivan.

Za Kacijanarja grem jaz.
Poznam pisavo njéga jaz najboljšé.
Da se nikomur ne zgodí krivica.

(Erdöd, Blagaj, Ivan odidejo; Tahi stopi za korak nazaj
k Nikolaju.)

5. prizor.

Tahi. Nikolaj.

Tahi.

(Šepetajoč.)

Še je na gradu Dahi. O, rotim te,
Odpravi ga, dokler še ni prepozno.

Nikolaj.

Le hôdi! To je moja skrb. Le hôdi!

Tahi.

Ti blagi Nikolaj!

(Stisne mu roko.)

Zahvaljen bodi!

(Odide.)

6. prizor.

Zrinjski Nikolaj

(po malem premoru):

Zares! Kakor nalašč.

(Udari se po čelu.)

Izborna misel.

Kar jednemu je zanjka včasih, glej,
To drugemu prostira gladko pot.
Takó! — Že vem. Te hipe naj izrabim.
Po Dahija! — Nò, sam mi gré naproti.

7. prizor.

Prejšnji. Dahi.

Nikolaj.

Prišli ste prav. Govoril bodem z vami.

Dahi.

Povedal mi je sluga, da ste sami.
Zató sem hitel k vam. Potem — jaz moram
Nazaj — domov — na grad Kostajnico . . .

Nikolaj.

Zakaj se vam tako mudi nazaj?
Mordà ste slišali o kakem pismu, kaj?

Dahi

(Zmeden).

O nekem pismu? Da . . . o nekem pismu.
Ne vem gotovega . . . a govore . . .

Nikolaj.

Jaz skoro bolje vém. Naj li povem?

Dahi.

Če vam je drago . . . a mudi se mi.
In kaj ste čuli . . . ? Nekaj mi je znano . . .

Nikolaj.

Ne bojte se, gospod! Vse mi je znano.
Pokazal je sodniku Janez Tahu
Ponarejeno pismo, ki razburja
Ves Zagreb. Toma Mikulić preti,
Da vse preišče vestno, kdo je list
S podpisom kraljevim napisal sam.
In Tahu trdi, da ga pisal ni,
In Kacijanar, da ga ni prejel.
Jaz dalje tudi vem — in nihče drugi —
Kdo ga je pisal.

Dahi

(Tiho).

Kdo?

Nikolaj.

Kdo? Vi.

Dahi.

Gospod, vi veste? Kdo vam je razkril?

Nikolaj.

Kdo drugi, nego Tahu. Tahu sam.
A rečem vam, ne bojte se prav nič!
Midvá jedina veva, jaz in on.

Dahi.

Gospod! Za Boga, prosim vas, molčíte!
Molčíte, oh, sicer sem izgubljen.
In Tahu, Bog . . . gorjé, zakaj sem pisal!

Nikolaj.

Bodite mirni! Nič vam ne preti.
Jaz poskrbím za to, da nikdar svét
Pisalca ne izvé, verujte meni . . .

Dahi.

Kako ste dobri. Prosim vas klečé.

(Pade na koleni.)

Hvaležen bodem vam do groba . . . večno.

Nikolaj.

Prositi ni me treba več. Samó —
Storiti morate mi nekaj . . .

Dahi.

Vse!

Vse, kar le morem, zapovejte mi!
Oh morem li?

Nikolaj.

Ne bodete služili
Le meni s tèm, temveč vsi domovini.
In zdaj me poslušajte! Kacijanar,
Gospod na mojem gradu, tiho snuje
Zavezo s Turki. Veste li o tem?
Ne skrivajte resnice! Vse povejte!

Dahi.

Jaz nekaj . . . vem. Ne vem, le slutim
nekaj . . .

Nikolaj.

Naprej!

Dahi.

Jaz vem samó — o Bog — jaz vem,
A nisem kriv, zato mi odpustite —
Nekoč sem nésel pismo v Beligrad
Do paše Mehameda, nevedoč,
Kaj pisano stoji. A nesel sem,
Ker moram vse storiti, kar zahteva
Gospod. Obljubil sem, da bodem molčal.

Nikolaj.

Skrivnost velike cene! Dobro to!
Vi niste brali pisma? Le resnico!

Dahi.

Jaz ne, na to prisegam vam iz duše.

Nikolaj.

Kaj veste še? Ima li kake goste
Iz Bosne Kacijanar? Brez strahú
Le vse razkrijte, sicer poizvem
Drugod, potem ne morem vam pomoči.

Dahi.

Rotim se, da ne vem ničesar več.
Ni pisma Mehamed izročil meni,
Ni ustno nič naročil v Belem gradu.

Nikolaj.

Zdaj čujte me! Vrnite se domov,
In dobro opazujte vsa početja
In verno prislušajte vsem besedam
In bistro gosta vsakega oglejte
Na mojem gradu z dnem denšnjim dalje.
Obljubite li to?

Dahi.

Obetam vam!

Nikolaj.

Če važnejo kakóvo vest zaznam
Od drugih preje, kot od vas, potem
Vi glejte sami, jaz ne bodem molčal.

Dahi.

Obetam vam, prisegam — a molčíte!

Nikolaj.

Da vidiva se kmalu!

Dahi.

Bog vas čuvaj!

(Odideta vsak na svojo stran.)

Zavesa pade.

Grad Kostajnica.

8. prizor.

Kacijanar.

(Piše. Potem vstane.)

Ne! Dalje ne. Pero se mi ustavlja,
In lastnih mislij me je strah. Ne!

Takó ne pojdem daleč. Ni mi treba.
Korak sem storil, ki je dalek dosti.

(Prestane.)

Eliza, kaj da mi besede tvoje
Zvenijo po ušesih zdaj uprav?
„Nje geslo je le boj in moja slava.“
Zares. — Bilà mi je grofinja mati,
Katero sem častil in obožaval
In zrl nanjo, kakór v preroško knjigo.
A zdaj ta njen obraz, ki v mé strmi
Celò odsoten, meni se dozdeva
Tako neznan in vase zatopljen,
Brez vsega blažjega sijaja, mèdel,
Brez vse moči, tako neznan in čuden,
Da me spreleta skriven strah pred njim.
Življenje moje torej ni ji dosti?
Naprej me sili, slavo prejšnjo hoče?
Budí osveto v meni? Ha! Čemú?
Zasé? Le naj! Jaz iščem le življenja,
Ne sebi: rodu hočem je hraniti,
Ki tlačén in teptan rešitve čaka.
In Bog na nebu vé, kakó me žali,
Da moram se na poti tej rešiti.
A dalje nečem, kot sem zdaj prišel.
Ne! — Jurij!

Sv. Kacijanar in tovariši mučeniki pred sodbo. (Slikal M. Bradaška.)

9. prizor.

Jurij. Kacijanar.

Jurij.

Kaj želite, moj gospod?

Kacijanar.

Pokličí sèm gospo grofinjo!

Jurij.

Précej.

(Odide.)

Kacijanar.

(Sam.)

Da bi se bal, čemú! Povem ji vsè.
 Ne bom ji nehvaležen radi tega. —
 O dobri duh, ob času še objel,
 Otel si me! Saj mislil nisem zla.
 Zlato od mene proč! In misli vse
 Prelestne! Vsem potomcem kdanjim
 Dejanje kaži in usoda moja,
 Da nisem storil več, kot moral sem.

(Prestane in raztrga pismo.)

10. prizor.

Prejšnji. Grofinja.

Grofinja.

Gospod!

Kacijanar.Gospá! Poklical sem vas k sebi.
Govoril bodem vam besede resne.**Grofinja.**

Navikla nisem drugim. Torej prosim . . .

Kacijanar.Odpadnik nečem biti in izdajnik.
Imejte vi, kot prej bogastvo svoje.
Ves moj namen je, da življenje rešim.**Grofinja.**

Kako? Vi našli ste drugačno pot?

Kacijanar.

Drugačne ne, a daljne ne takó.
 Očita naj mi svet, karkoli hoče.
 A da bi s turškim mečem sekal kdaj
 Po rodnih glavah, tega mi nikdó
 In nikdar ne očitaj. Tega ne!

Smrt sv. Kancijana in tovarišev mučenikov. (Slikal M. Bradaska.)

Grofinja.

Značaj nekdanji. Vedno še jednak,
Ki hitro sklepa, hitro se preišlja.
Življenje samo se vam vredno zdi
Življenja samega — junaku vam.
O, meni zdi se, da se trdo varam . . .

Kacijanar.

Gorjé mu, kdor vse hoče, kar premore,
Kadàr obup in srd srcé mu jesta.

Grofinja.

Le blagor mu, kdor more vse, kar hoče.
O Kacijanar, slavni vojskovoju:
Upada vam pogum, meči vas rahlost.
Naposled vendar svet in dvor spoznata,
Da krivi ste nesreče sebi, drugim,
In nihče drugi.

Kacijanar

(Rezko).

Ne! Zakaj? Povejte!

Grofinja.

Naj ponovim vam vse življenje vaše?
Vso krutost in nemilost Ferdinanda,
Ki vse gradove vam je zdaj otél!
In — zadnji čin njegov, ki me je sèm
Prignal? Moj dragi brat, jedini brat
Obsojen k smrti radi vas — obglavljen.
Dovolj za moško dušo, vsako, vsako,
Če ne za vašo, ki trpi nedolžno . . .

Kacijanar.

Izrekel sem. Ne dam se premakniti.
A neko drugo željo še razkrijem,
Ki vas užali morda, a nositi
Ne morem dlje je v sebi. Oprostite!
Soproga moja pride na pomlad
Iz Gornjega gradú do mene zopet.
Mordà se poslovim od nje za vedno,
Mordà ostane vedno poleg mene.
Na Sosedgradu mi je razodela
Solznà, da prag takoj prestopi k dómu,
Če prag do mene kdaj bi prestopili —
Kaj morem jaz, takó je rekla — vi.

Grofinja.

Jaz? Káj? To čulo moje je uhó!
Sovraži ona me. Zakaj? Odklej?

Kacijanar.

Odklej, ne vem, zakaj, bi vedel bolje!
Kaj rekla bi Eliza, kaj storila,
Da čuje, kam vaš glas me zdaj je vabil.

Grofinja.

Njé nizki duh, in njé srcé mehkotno
V resnici bila sta mi zmir odurna.

A da ste vi jo mirno poslušali
In morda ji celó se uklonili,
To mi je ptuje.

Kacijanar.

Dà, uklonil sem se.

Grofinja.

Potem jaz čutim, kaj imam storiti.

(Prestane.)

Molčím naj! Tudi ženske prsi znajo,
Pokojno se dvigaje, skriti boj.
Le toliko naj rečem še v slovó:
Kadàr se harmoniji dveh glasov
Glas tretji ne prilega, kaj se zgôdi?
Utihnita ubrana dva glasova
In lepše bo zvenél sam tretji glas,
Ko vsi trijé. — Podajte mi desnico!

(Podá ji rokó.)

Kacijanar.

Midva na veke ideva razdvoje.

(Odide.)

Grofinja.

(Stoji nekaj časa.)

Spoznan si — žar ob tebi je ugasnil.

(Ponosno odide.)

11. prizor.**Danijel.**

(Gleda na obe strani.)

Kaj čulo zdaj uhó je moje?
„Na veke ideva razdvoje.“
To pač težko je šlo čez zóbe.
Kadar se komu pamet vrača,
Tedaj je v glavi vse narobe.
Takó se v svetu vse obrača
In suče in vrti in menja,
Nehava tù, a tam začenja.
Kar jaz doslej ljudij poznam,
Ob vseh me je globoko sram,
Da jaz sem ž njimi človek sam.
Zato naj vzkliknem zdaj solzán:
Oj z Bogom, Jurij, Kocijan.
Vidva, ljubezni moje plamen,
Pozdravljena bodita. Amen.

(Odide smeje se.)

12. prizor.**Kacijanar.**

(Se vrne.)

Odšlá je. — Kam? Jaz več ne grem za njó.
Prebíl sem boj, težak. Zahvaljen Bog!

Jaz nisem hotel je žaliti, ne,
Čemú! A hotel sem ji to razkriti.

(Prestane.)

Zdaj čutim, zdaj šele, kako tesno
Privezan bil sem nanjo vse življenje.
Končano! Prost sem je. In prav je to.
Vse lažje diham. O pravični Bog,
Kakova pota moram jaz hoditi!

(Zamisli se.)

13. prizor.

Prejšnji. Dahi.

Dahi.

Gospod! Gospod!

Kacijanar.

(Vzdrami se.)

Kdo je! Vi, Dahi. Kaj?

Dahi.

Pred grajska vrata Turki so prišli,
Želé, da jim odpremo. Njihov vodja
Zatrja, da bi z vami rad govoril,
Da je poslan.

Kacijanar.

Odprite mu takoj!

So li vojaki moji mirni?

Dahi.

Nè.

Boj hočejo in gnetejo se vkupe.

Kacijanar.

V imenu mojem zapovejte mir!
To ni napad. Poslanec pride k meni.

(Dahi hoče oditi.)

Še nekaj. Pojdite h grofinji potlej!
In razvedrujte jo, morda se čuti
Razžaljeno. Kadar se zgovorim
S poslancem, lahko pride k meni spet.
A med vojaki mir, velevam tó!

(Dahi odide.)

14. prizor.

Kacijanar. Jurij.

Kacijanar.

Odgovor usten na vprašanje moje.
Vojakom bode treba razložiti
Prej ali slej, zakaj sprejel sem Turka.
E, tako ljudstvo! Brez srcá in uma!

(Jurij pride.)

Jurij.

Gospod, vse zdi se mi tako, da jezdi
Ne daleč Ivan Zrinjski proti nam.
Veleli ste mi namreč, da naj pazim.

Kacijanar.

Ne daleč. Koliko?

Jurij.

V četrti ure

Dospè lahkó na grad, če preje ne.
Ob Uni, kakor čujem, se podi
Več manjših turških čet, in to kardelo
Pred gradom — ali ne napade morda
Gospoda Zrinjskega? — Jaz vprašam le.

Kacijanar.

Kardelo je poslano mirnim potem,
In kmalu se odpravi. Sicer pa
Vojakov mojih nekaj naj takoj
Nasproti jezdi grofu Zrinjskemu.

(Jurij odide.)

15. prizor.

Kacijanar. Turški poslanec.

Turški poslanec.

V imenu jasnega gospoda paše,
Ki slavno gospoduje v Belem gradu,
Uklanjam se do pasa vam, gospod,
Cesarski general in dragi vitez.

Kacijanar.

V imenu mojem se uklónite
Vi tudi, ko se vrnete do njega.
A hitro mi povejte poslanico,
Ker čakam gostov drugih.

Poslanec.

Hitro vse.

Moj jasni gospodar naroča vam,
Da mu je prsi radost razigrala,
Potrla žalost hkrati, ko je bral
Vaš list, in précej sveto je prisegel
Pri Mohamedu, da nihče ne smé
Skriviti vam lasú na slavni glavi,
Dokler življenja mu ne vzame Allah.
Vsak dan vam prosta pot je v Beligrad
In v Carigrad h gospodu vseh držav.
Kostajnico vam on podarja sam,
Ker last je Solimana, kakor vse,
Kar Ferdinand naziva svoje še.
Vsi vojski naši bodi svet ta grad,
Nikdò ga z mečem tákniti ne smé,
Dokler živi v njem vaša veličast.

Kacijanar.

Pač dobrodušen je ta vaš gospod.

Poslanec.

Toda roti za svetega vas Dina,
Da nikdar in nikjer ne dvignete
Orožja zoper sine Mohameda.

Kacijanar.

Zahteva-li kaj več gospod od mene?

Poslanec.

Naročil ni moj jasni gospodar.

Kacijanar.

Potem je prav. Vrnite se do njega,
Pozdravljam ga, potrjam vnovič pismo.
Vojake svoje mirno odvedite
Tako, ker čakam gostov ptujih v grad.
Sicer želim, povejte to gospodu,
Dogovorov pismenih. Srečno pót!

(Poslanec odide.)

16. prizor.

Kacijanar. Jurij.

Jurij.

Gospod je že prišel. Takoj pod gradom
Sešli smo se. Privêdem naj ga sèm?

Kacijanar.

Privêdi ga! Poslanec je odšel.

(Jurij odide.)

Če videl je poslanstvo? Kaj za tó!
Razkrijem sam mu, kakor je resnično.
Nikákošne pred njim ne maram tajne.
On mi svetuj, če more, boljšo pot!

(Zamisli se.)

17. prizor.

Kacijanar. Ivan Zrinjski.

Kacijanar.

(Gré mu nasproti in ga objame.)

Prijatelj moj, pozdravljen!

Ivan.

Bog te sprimi!

Kacijanar.

Odpusti, ako rahlo ti očitam,
Da malo si takó utegnili k meni.

Ivan.

Lahko si misliš, da je završalo
Življenje burno v Zagrebu po miru.

Kacijanar.

O vem in vem, da je zaveza naša
Razdrta, da sem sam bolj, nego prej.
Zato sem vsaj prijatelja si želel,
Če zvestih ne zaveznikov na grad.
A zdaj prišel si. Dobrodošel, Ivan.

(Ivan molči.)

Premenil si se nekam. Ali kaj?
Tako molčečen, Ivan. Ti si drug.

Ivan.

Jaz nisem drug, a rečem ti odkrito,
Da ti si drug po mnogih govorici.

Kacijanar.

Povej mi vse odprtega srcá,
Ničesar tebi jaz ne bom prikrival.
Kaj govore? Kaj čul si in kaj misliš?

Ivan.

Da s Turki si zavezan, kratko rečem.
Moj brat to trdi — govori se v obče.

Kacijanar.

Odgovor prostodušen! Hvala zanj!
Jednako odgovarjam jaz in rečem.
Poslanec turški bil je zdaj pri meni,
Poslan od Mehameda s poročilom,
Da bode branil on življenje moje,
Da mi je pot odprta v Beligrad
In v Carigrad h gospodu vseh držav;
Da prizanese vsekdar temu gradu,
Če sveto mu obljubim, da ne dvignem
Orožja zoper sine Mohameda.
Čuj, to poslednje sem mu jaz obljubil.
In to je s Turki moja vsa zaveza.
Zdaj ti govôri, Ivan!

(Ivan molči.)

Ti molčiš?

Mar mogel sem na drugo pot kreniti?

Ivan.

Ne vem.

Kacijanar.

A jaz prebridko vem.
Če to mi v krivdo šteješ, moj prijatelj,
Da várujem življenje svoje, potlej
Lahko molčiš, obrneš se od mene.

Ivan.

Zakaj si se obrnil ti od nas?

Kacijanar.

Od vas? Kaj morete mi vi storiti?
Prisegli ste zvestobo Ferdinandu;
Sprejel vas je — njegovi ste odslej.
A jaz, zavržen sem od njega večno,
V nemilost kruto pahnili sem celó
Ljudi, ki bili milostni so z mano.
Grof Salamanka, moj nadzornik v ječi,
Obsojen bil je k smrti in obglavljen.
Obglavljeni stražarji vsi njegovi.
Kako bi mogla še, o, to povej,
Najmanjša iskra upa v meni tleti?
Zatorej prosim, kakor Bog se prosi,
Nikar me ne spominjajte več kralja!

Ivan.

Zakaj si torej me poklical k sebi?

Kacijanar.

Vprašanje grenko! Ivan, ti si vprašal?
Iz tvojih ust, kakó zvení to ptuje!

Ivan.

Ne bodi žaljen! Jaz sem vprašal le,
Kaj moremo storiti záte zdaj.

Kacijanar.

Na gradu me pustite in branite
Pred svetom, ki o meni sodi zlò.
Dovolj je skromna, ménim, želja tá.

Ivan.

Za mene morda, a za brata ne.
Čuj, on mi je naročal ves razvnet,
Da naj od Turkov živo te odvrčam.
Spominjam te njegovega pogoja,
Da v prvi sili ti je grad prepustil.
Na milost kraljevo ti vzbujam up.

Kacijanar.

Dovolj. Poznam jaz Nikolaja dobro.
In tebi le povem, čeprav si brat mu,
Da vselej nanj spomin me v duši strese.
On ni sprejel me blagega srcá,
Z menoj nikdar iskreno ni govoril.
Zakaj, ne vem, morda se me boji,
Morda skrivaj me črti — vèdi Bog!
Drugače jaz ravnati zdaj ne morem.

Ivan.

In ti veruješ tudi Turkom vse?
Steza do njih je polzka, in koraki
Nevzdržni drsajo naprej, naprej . . .

Kacijanar.

Kar storil sem, brez mislij nisem storil.
Pač daleč, daleč segel bi lehkó,
Življenje rešil, slavo si povišal,
Osvetil vse krivice svoje ljuto,
A hotel nisem, Ivan, nisem hotel.
Povem ti to: grofinja Salamanka
Ponuja mi bogastvo neprešteto,
Da bi kraljestvo lahko kupil ž njim,
Da bi nabral ogromno vojsko lahko,
Sprejet sijajno bil pri Solimanu,

Odklonil sem ponudbo, ne le to:
Odslovil sem grofinjo, jaz užaljen
In njó užaljeno globoko, čuješ!
Ti veš jedin, kaj bila mi je ona.

Ivan.

Dejanje moško tvoje — ganjen rečem.

(Čez nekaj časa.)

In jaz sem zopet tvoj, kot bil sem nekdej.

Kacijanar.

Če hočeš, da ostanem tudi jaz,
Kar bil sem ti od prvih dnij ondukaj.
Da z mano Ferdinand trdó ravná,
Da vi ste zapustili me, drugôvi,
Da mi grofinja ptujka je odslej,
To vse, to vse bolí me stokrat manj,
Kot me bolí, da ti me ne poznaš.
Kakó naj srd do Turkov zadušimo?
Kakó naj odložim za vedno meč,
Ki ga vihtim od prvih svojih let?
Ne menja li se čas? Ne pride čas,
Ko zopet bodem, kar sem bil? Jaz upam.
Pustite me! — Po svoje naj ravnám.

Ivan.

A brat moj? Kaj tá vé! Razjasni mu . . .

Kacijanar.

Nikdar! Jaz njemu ne! Le pomni dobro!
Imej me on, za kogarkoli hoče,
Slobóдно mu. Jaz vem, kaj sem in delam:
On piše lahko jeden list samó,
Ti slutiš, kam — in jaz sem izgubljen
In zadnja rešnja pot mi je zaprta.
Pred njim naj se opiram, kot otròk,
Pred njim, ki bil je davno že na poti,
Na kateri jaz šele začel sem iti.
Priatelj, ti vsaj trpi z mano, ti!
Umej me in pred bratom svojim molči,
Zakaj sem v zvezo stopil s Turki. Daj,
Obljubi! Glej, brez tebe jaz sem sam.

18. prizor.

Prejšnja. Dahi.

Dahi.

Grofinja s svojim spremstvom je odšla.
Molcé pred vsemi, kot bi onemela. —

Zavesa pade.

Trnjev venec.

(Roman. — Spisal Podravski.)

Domovje milo, zemlja, pognojena s krvjo naših pradedov, last že od nekdanjega junaškega in poštenega národa slovenskega; z gozdi zarasene goré in s cveticami posute livade, katere pojé bujni vrelci; sploh ves tvoj čar — imel bi torej postati last ptujcev? Ali nimaš, domovina, sinov, ki bi te ljubili? Ali nimaš junakov, ki bi branili tebe in tvojo čast? Ali nimaš prijateljev, ki bi radi kaj žrtvovali, da le tebi pridobé spoštovanje in dobro imé? Naša domovina ima prirodnih lepotij obilo, toda ima tudi prelepih značajev obilo, vrlih mož, krepostnih žen, poštenih mladeničev in deklic, lepih po duši in telesu, ki se pa skrivajo v nepoznanosti. Prelepa naloga pisateljev naših je, da te vrline našega naroda pokažejo domačemu in ptujemu svetu ter mu tako pridobijo spoštovanje. Svet naj vé, da nimamo samo lepih krajev, ampak tudi dobre ljudi, da so Slovenci polni vere in ljubezni, poštenosti in zvestobe. A skrbimo tudi, da narod naš vedno tak ostane, da bo celó prizadeval se, napredovati kakor v omiki, tako tudi v vrlinah srca, v značajnosti.

I.

Starega učitelja so njegovi častilci spremljali h grobu.

Solnce se je pomikalo že proti zapadu ter obsevalo s poslednjimi žarki vrhove in griče, ki se razprostirajo okrog slovenske vasice Zvižine, večerni hlad se je že čutil po dolinah, in mrak je razpenjal svoje temno krilo nad prostranim jezerom.

Težavno je najti prijetnejši kraj, nego je tihotna Zvižina, zakaj vse, kar vedri človeškega duha in napaja z veseljem srcé, nahaja se združeno v tem malem okrožju. Na severni strani vasí se razpenja zelenkasto pogorje, obrasteno z vinogradi, katerih bogati plod je jel ravnokar rmeneti; na južni strani šumlja bister potočič, zlivajoč se na vshodu pod vasjó v prostrano jezero. Veselo je tukaj v pomladi, ko se prebudé prvi zvončki iz zimskega spanja, ko se povsodi razlega milodoneče petje drobnih ptičic, kakor tudi vaše mladine; veselo po leti, ko lahko opaziš povsodi, kako bogato povrača tu narava trud marljivega poljedelca, in radost se vidi ljudem na obrazu v jeseni, ko staro in mlado hiti z različnimi posodami v vinograde ter znaša zlato-rmenkasto grozdje pred vinski hram. Da, prijetno je tukaj, in srečni so ljudje, imajoči dobre voditelje duševne in svetne, ki

priznavajo, da narod živi veselo in srečno le takrat, ako živi po veri in običajih svojih očetov.

Vendar pa tudi tukaj mró ljudje, tudi tukaj tekó včasih bridke solzé zaradi raznoterih neizpolnjenih željá, tako, da nahajamo tudi tukaj bitja, ki si želé mirnega počitka pri sv. Vidu, majhni, beli cerkvici, ki samuje na vshodni strani vasi, nad temno-modrim jezerom.

Tjekaj je poprej pogostoma zahajal tudi vrli, pokojni učitelj Venceslav; tu pri mali cerkvici je zrl večkrat cele ure po zali dolini, zatopljen v misli, ki so oživljale njegovo osivelo glavo ter ga nosile v duhu čez hribe in doline daleč tje v njegov rojstveni kraj, kjer je preživel marsikatere srečne ure, od koder pa ga je pred dvanajstimi leti privédla semkaj nemila osoda. Toda življenje v tej dolini se mu je tako prikupilo, da je večkrat dejal svojim učencem: „Od tod pojdem le takrat, kadar me ponesó.“ Tako je tudi bilo; s solnčnim zahodom so bili že spravljeni telesni ostanki „blagega Venceslava“, kakor ga je tukaj sploh imenoval vsakdo, kdor ga je poznal.

Ljudje so se bili že razšli, duhovnika sta že davno odpela mrtvaške molitve njemu, ki jih je poprej mnogim pomagal peti, in polagoma se je temnilo nad pokopališčem, nad nizkim gričkom, z malo, prijazno cerkvico.

A poleg groba vidimo še vedno stoječa dva mladeniča; vidimo ju, kako tožno pogledujeta na spominski križec, vsajen pokojnemu Venceslavu, kakor bi bila ž njim vred tudi njuna bodočnost zagrebena v hladno jamico. Človek bi res ne verjel. Saj so šteli županovega Marka za najodličnejšega fanta vse Zvižine, in njegov tovariš Janko je bil tudi mladenič, da malo takih. Toliko časa se že nista videla, in sedaj — ne da bi veselo kramljala — stojita némo drug poleg drugega, kakor dva zaljubljenca, ki se prvokrat snideta. Sicer pa sta res zala mladeniča; temna njuna obleka se kaj dobro prilega gibčnim udom, in Markovo modro okó pod bujno gromado kodrastih las zre ponosno in jasno v svet. A čemu njiju otožnost?

„Vse na svetu se izpreminja“, povzame čez nekaj časa Janko, ozrši se poprej pozorno okrog sebe; „glej, vedno bolj in bolj se množi število onih, ki sva jih že semkaj spremila. A najino prijateljstvo se, upam, nikdar ne izpremeni. Čuj, dragi prijatelj in tovariš; Marko, poslušaj me! Ne pojdem nocoj poprej od todi, dokler mi ne oblubiš, da mi izpolniš jedno željo, jedno samo prošnjo. Me-li čuješ, Marko?“

„Čujem in obljubujem ti“, odgovori tovariš, vzdramivši se iz zamišljenosti. „Vendar jako sem radoveden, čemu moj davni znanec in prijatelj Janko zahteva kaj takega?“

„Čemu to zahtevam?“ povzame Janko, kakor bi se čudil. „Mar me res ne vidiš? Glej, tako čudno mi je danes pri srcu, ko sem te čez več let videl še vedno zvestega tovariša. Zdi se mi, in v srcu mi nekaj pravi, da naj še nocoj dobim od tebe vnovič zatrdilo vednega prijateljstva. Moj in tvoj oče ležita tu, moja mati tam, in le ti mi še ostaneš v rojstvenem kraju neizpremenjen, kaj ne, da tudi neizpremenljiv?“

„Veš, da je takó“, odvrne Marko, otrnivši si solzo, ki je kanila na grobišče ter veljala bržkone dobremu očetu; „saj veš, da ostane tako. Toda povej mi rajši, kako je v mestu in kdaj se zopet vrneš tje-kaj?“

„V Ljubljani méniš? Nù, tam je še vse po starem; najvažnejše za naju je gotovo to, da si národna zavest pridobiva čimdalje širša tla. Vrnem pa se tje-kaj bržkone že jutri. Saj veš, da kot pisar imam le malo prostega časa in tudi národnega gibanja se le skromno morem udeleževati, torej vem o vsem nemara le nekoliko več kakor ti, ki marljivo čitaš slovenske liste. Toda, prosim te, ne povprašuj me o tem poprej, nego si mojo željo in prošnjo le tako površno izpolnil.“

Te besede iznenadijo Marka. Zdelo se mu je vedenje tovarišev že itak čudno, zato ga je hotel spraviti od tega na druge misli. Besedice „prosim“ ni mogel nikdar preslišati. Le-to besedo mu je moral reči, kdor je hotel kaj imeti od njega, in dal mu je, kar je mogel, kakor bi bil tudi nocoj lastne krvi dal tovarišu, ako bi je bil ta zahteval.

„Ti zahtevaš torej še vedno — —?“

„Zatrdila večnega prijateljstva“, odvrne Janko, „prav kakor sem ga čul iz tvojih ust nekdam tam doli pri jezeru.“

„Nù, bódi torej po tvojem“, reče Marko ter krepko stisne podano tovariševu desnico.

Mična zvezdica se je zalesketala v tem hipu nad cerkvico, kakor bi hotela biti priča mladeničema, ki sta se sedaj molčé objela. Bo-li njima vse življenje zvesto svetila? Oj, da bi! A glej, utrnila se je, ko je Marko nadaljeval:

„Bodiva prijatelja do smrti! Saj vé, da imam pravih prijateljev jako malo, čemu bi se torej ne oklenil tebe, ki si mi tovariš, znanec in rešitelj v mladosti? Že brez prisege, ki jo želiš od mene, čutil sem, da je takó; toda odslej, ko si zahteval in sprejel to zatrdilo od mene, morava si biti kot rojena brata.“

„Da, da, kakor brata!“ potrjuje Janko, vidno zadovoljen. „Nù, vidiš, sedaj se ločim zadovoljniji od ljubljene Venceslava, katerega sem prišel sèm spremit k večnemu počitku. Čas

Pokrajina v Japoniji.

pa je že tudi, da odideva: ti, da ugodiš svoji mamici, ki bo že povpraševala po tebi, a jaz, da naznanim tvoje nocojšnje besede svoji sestri Ljudmili. Kaj ne da, Ljudmili?“

„Da, Ljudmili, Ljudmili!“

In kmalu ju ni bilo več v božjem vrtu.

II.

Vas Zvižina leži, kakor že vemo, v vznožju ne posebno visokih gričev, nekaj streljajev više od jezera. Vas je majhno selo, kakih deset, dvanajst kmečkih hiš, ki so, čeprav ne gzdave, vendar vse dokaj lične in snažne, in tudi lastniki niso še trpeli uboštva. Bilo je tukaj, ne daleč vsaksebi: Županovo, Vrtnikovo; tam na drugi strani Prelaznikovo: pa kdo bi vse

našteval? Le zale, ne velike cerkve sredi vasi in četverovoglatega šolskega poslopja, lepó pobeljenega, ne smemo pozabiti. Od podružne cerkvice sv. Vida vodi z griča pot na vozno cesto in od todi naprej mimo župnišča. Tu je stanoval že mnogo let postarni župnik Kinčič, ki pa tu ni sameval. Dokler je bil še Venceslav živ, bil je v prostih urah večinoma pri njem. Večkrat se jima je pridružil tudi Marko, županov sin, ki se je v tej družbi izvrstno olikal ter postal zlasti v govorjenju moder in premišljen. Bil pa je tudi Kinčič, čeprav že v letih, še vedno mož v pravem pomenu besede; posebno dobro se mu je prilegal njegov živi humor. V vsej župniji menda ni bilo človeka, katerega bi on ne bil natanko poznal; ni bilo pa tudi daleč na okrog nobenega, ki bi gospoda župnika ne bil spoštoval in v resnici ljubil. Gostoljubno njegovo hišo so poznali tudi njegovi znanci, ki so ga radi obiskovali, vendar pa postajali poslednji čas čim dalje redkejši.

Onega dné po pogrebu učiteljevem vidimo v večerni svetlobi na župniškem pragu žensko osebo vitke rasti in, kolikor je mōči videti, zalega, cvetočega obraza. Velike, črne oči zró tje na cesto, kakor bi nekoga pričakovala.

„Glej, da ju izvestno pokličeš, Ljudmila!“ začuje se glas v veži, „ako zanesljivo veš, da še nista mimo. Le povej, da sem to rekel jaz.“

Ljudmila, sestra Jankova, odhiti takoj proti cesti, kjer so šli mimo ljudje od pogreba. Vrla deklica je: gibčna a lahna je njena hoja, dostojno je njeno vedenje, pokorna je na prvo besedo, in nedolžna je kakor mal otrok. Dopolnila je devetnajst let, torej je sedaj v oni dôbi, v kateri se odločuje dekletom bodočnost. Ako povprašate župnika Kinčiča, katere ovčice so mu najljubše v župniji, odgovori vam, da so mu sicer ljube in drage vse, vendar mu je izmed mladeničev najmilejši županov Marko, a izmed deklet se mu zdi najboljša Vrtnikova Ljudmila.

Začujejo se koraki, in troje ljudij stopi k župniškim vratom. Poznamo jih, naši znanci so: Janko, Marko in Ljudmila. Tam na cesti so se našli. Ljudmila je mladeniča povabila v župnikovo hišico. Marko je bil res namenjen naravnost domov; ko je pa zvedel, da hoče gospod župnik vsem, ki so kaj pomagali pri pogrebu, postreči po stari navadi z vinsko kapljico, ni hotel biti brezobziren.

V razsvetljeni sobi je bilo zbranih že precèj župljanov, sedečih poleg prostornih, pokritih miz, ko vstopijo Janko, Marko in Ljudmila. Le pri okrogli mizici tam v kotu je sedel samcat človek, čegar obleka je kazala duhovnika. Na omarici poleg mize je imel več raznih popirjev, katere je pregledoval drugega za drugim. Ko

naši znanci prijazno pozdravijo navzoče, prihiti jim župnik Kinčič naproti ter jih nemudoma predstavi svojemu duhovnemu tovarišu.

„Glej, no, gospod Novoselski, tukaj je cvet naše mladine, ki je moje največje veselje in najboljša nada! Dovôli, da jih posadim sèm k tebi, da ti delajo družbo!“ Po teh besedah pomigne mladim ljudem, naj brez obotavljanja sedejo poleg Novoselskega.

„Takó!“ reče ta, ko odloži papirje; „zares me veseli, da jih morem spoznati. Zdravi!“

„Pozdravljeni nam tudi vi!“ rečeta Marko in Janko, ter sedeta; ne takó pa Ljudmila, ki je opazila, da ima hišina s postrežbo obilno opravka. Ne bi bilo torej napačno, da ji prihiti na pomoč tudi ona, saj je bila v tem izurjena. In gostje so bili hvaležni za tako postrežbo, in nekdo je tiho zašepetal svojemu tovarišu, da je vino trikrat okusneje, ako pride iz njenih rók.

„Kako veselje zame, da vaju vidim zopet oba pri sebi“, povzame župnik Kinčič, ko izpijejo za dobrodošlico nekaj kozarcev. „Upal sem, da se snidemo še kdaj vsi, vidva in tudi Venceslav, toda Janka ni bilo nikdar k nam. Napijem na pokoj blagi pokojnikovi duši!“

Nalili so kozarce, trčili in pili na dušni mir nepozabnega Venceslava. Vendar pravega razgovora le še ni bilo. Kmetje pri drugih mizah so res govorili to in ono: jeden o bogati trgatvi, drugi o ajdovi žetvi, tretji je zopet hvalil zale žrebce, ki jih je videl v mestu itd. Župnik Kinčič, ki je pazil, da ni nikjer nedostajalo pijače in kruha, zapali si smodko, stopi nekoli-kokrat semtertje po sobi in se zopet ustavi poleg naših znancev.

„Zakaj si nečete postreči?“ pravi, ko vidi, da novodošla gosta ne segata po jedilih, „zlasti pa ti, gospod Luka, ne daj se vendar, prosim, zmerom priganjati!“

Po teh besedah krene zopet k drugim gostom.

„Lepa hvala!“ odvrne duhovnik, ki je bil predstavljen našima mladeničema kot župnik Novoselski. Seže po pripravljenem kruhu in jame povpraševati naša znanca to in ono, zlasti iz življenja Venceslava, za katerega se je jako zanimal. Tudi je bil radoveden, kako je v Ljubljani, katero utegne sam le malokdaj obiskati. Janko mu je odgovarjal na razna vprašanja. Mlada znanca sta zvedela, da je mož tudi pisatelj, zvedela sta zraven še marsikaj iz njegovega življenja.

„Že kot dijak“, pripovedoval je, „jel sem se ukvarjati s sestavljanjem raznih manjših spisov, ki pa jih takrat ni bilo lahko spraviti v svet. Tudi sem ž njimi vedno le odlašal, boječ se, da bi ne bili dovršeni, ker sem jih hotel pozneje, ko dospem v leta, sam popraviti. Da bi

jih bil komu kazal, te slabosti nisem imel. Z župnikom Kinčičem sva si že stara znanca, ker sva bila že od nekdanj, če ne v isti klopi, pa vsaj v isti šoli. V poprejšnjih letih sem ga obiskoval pogosteje; sedaj pa, ko sva dovolj oddaljena drug od drugega, obiskujem ga le redko: pač se ne spominjata, da bi me bila kdaj tukaj videla.“

„Zares ne“, odvrne Marko, ki je pazno poslušal Novoselskega.

„Nù, vidita. Bil sem sicer že nekolikokrat v tem njegovem stanovanju, toda od poslednjega pohoda je že dolgo. Trinajst, ne, kakih štirinajst let je že tega, in vidva sta bila takrat še otroka. Da sem pa želel priti sèm, vzrok je le gospod župnik Kinčič, ki mi je pisal, da stanuje tukaj Venceslav, moj nekdanji znanec. Tudi v njem je tičalo, kakor velimo s ptujo besedo, nekoliko literata, in taki ljudjé, kakor si lahko mislita, imajo vedno dokaj pomeniti se. Vendar pa ga nisem dobil živega, ker je nagloma umrl, torej sem ga samo spremil h grobu.“

Novoselski malo preneha.

„Res je bilo s tem skaženo moje upanje“, nadaljuje Novoselski, „toda veseli me, da sem dospel semkaj. Med njegovo slovstveno zapuščino sem našel toliko zanimivih stvari, da bi bilo res škoda, ko bi se poizgubile. Vrl človek je moral biti ta Venceslav. Kar najdem zanimivejšega, dam priobčiti raznim listom, ako ne bom mogel v posebni knjigi izdati vsega; zapечатena pisma pa, katerih je bilo več med zapuščino, spravil je gospod Kinčič sam, ker so namenjena raznim njegovim znancem.“

Med pripovedovanjem Novoselskega se je soba čimdalje bolj praznila. Kmetje in drugi povabljeni gostje so se jeli odpravljati, in župnik Kinčič, spremivši slehrnega do vrat ter poslovivši se ž njim, približa se zopet k naši družbici.

„Nù, Ljudmila“, pravi, ko se približa, „sedaj pa le pojdi tudi ti sèm, da si nekoliko odahneš! Le kar tukaj-le sédi poleg Marka! Upam, da ne umrjem poprej, nego vaju poročim pred oltarjem. Kaj ne, draga moja?“

Ljudmila, rdeča kakor piruh, prisede k mizi; tudi Marko nekoliko zardi. „Kaj neki vé gospod župnik?“ mislita si obá. Saj se vendar ni moglo reči o njiju, da je med njima kaj nenavadnega, ali da se rada shajata, ali se drugače dajeta ljudem v zobe. Bila sta si res že davna znanca, od nežne mladosti, toda to je bilo — vse!

„Kje pa sta se mudila tako dolgo, da vaju ni bilo za nami?“ vpraša Ljudmila Janka in Marka, samo, da bi se začel kak pogovor.

„Ne veš še? Da, res še ne veš tega“, odvrne Janko, ko se spomni, da sestri še ni nič povedal o tem, kar je bilo sklenjeno na pokopališču.

„Kaj bi naj vedela?“

„Da sva si nocoj prisegla z Markom trajno prijateljstvo“, pové Janko radosten.

„Kaj slišim?“ pravi Novoselski, ki je molčé poslušal ta razgovor.

„Mislil sem, da sta si prijatelja že od davna“, izpregovori vmes kakor sam zá-se župnik Kinčič; „že od onega nevarnega slučaja doli pri jezeru.“

„Ej, tako je“, potrdi Janko krepko ter nadaljuje: „Dasi je najino prijateljstvo sklenjeno že v mladosti, vendar sva si je ponovila s prisego, saj se tudi krstna obljuba vedno ponavlja. Beseda, dana ob grobu, bo nama sveta.“

„Nevarni slučaj? Pri jezeru?“ povprašuje Novoselski, ter se ozrè v Kinčiča, ki je mlade ljudi radostno gledal. Na obrazu se mu je videla radovednost.

„Da res, pri jezeru ju je združil — kakor sem slišal — neki slučaj ter zvezal oba“, odvrne župnik Kinčič. „Le vprašaj o tem ta mladeniča in zveš, da se tudi v naši dolini pripeti včasih kaj posebnega, ali kakor ti praviš, poetičnega; poleg tega pa si tudi večer nekoliko okrajšamo. Saj vem, da se moja mlada znanca ne bodeta branila povedati tega.“

Družba se malo posvetuje, ali naj bi se to pripovedovalo, ali ne. Marko, Janko in Ljudmila ménijo, da je to nepotrebno, ker je bilo to že davno in je že splošno znano, toda oba gospoda župnika želita, naj bi se pripovedovalo; zlasti je silil gospod Novoselski, ki še ni ničesar čul o tem, da se je naposled Janko udal in, ozrši se po sobi in svoji družbi, začel pripovedovati:

III.

„Nisem še poznal več sveta, kakor ga vidimo tukaj-le zunaj pred hišo, ko sva si bila z Markom že prijatelja. Jednake starosti in v jedni vasi rojena, zahajala sva že skupaj, ko sva jela tekati čez vežni prag. Skupaj sva čestokrat poslušala stare pripovedke, ki jih je nama pravila ta ali ona stara ženica ali dedec mojega tovariša. Še sedaj se spominjam, kako sva strmela ob čudovitih dogodkih, ki so se vršili v začaranih gradovih, ali ob nenavadnem junaštvu velikanov, ali ob drznosti pritlikovcev. Dobro se še spominjam, da sem si toliko- in tolikokrat želel videti oni čudni svet, v katerem se je godilo vse to, zakaj vse se je godilo drugje, le v naši vasi se ni pripetilo nič važnega. „Ko odrastem“, dejal sem sam sebi, „pojdem nekoliko po svetu pogledat one znamenitosti, ki sem jih že videl v mislih pred seboj“; s to tolažbo sem si krotil razvneto radovednost.

Bilo mi je že šest let, morda nekaj več, ko so začeli zidati v vasi novo hišo, katero so imenovali šolo. Toda sedaj nisem mogel biti

več tako pogostoma pri prijatelju, niti pri delavcih, ker sem moral biti skoro neprestano pri zibelki svoje mlade sestrice Ljudmile in nanjo paziti. Rad, oh prerad bi bil šel vèn pod milo nebo, šel s tovariši in drugimi otroki igrati se, a od zibelke nisem smel. Mati so mi bili podarili lepo vezano knjigo s podobami, katere sem se mnogo veselil; a zapretili so mi, da jo odvzemo, ako ne bom skrbno čuval sestrice. Lahko je torej umeti, kako vesel sem bil Marka, ko je prišel semtertje k meni.

Dve leti sta minuli in ž njima vred tudi one neprijetnosti. Sestrica je že hodila po sobi ter nekoliko tudi govorila, ko sva šla z Markom v šolo. Prvi učitelj so nama bili v tem-le župnišču gospod župnik, ki so naju vedno odlikovali. Nekoč nama tudi naročé, naj se naučiva streči pri sv. maši, za kateri nauk pa bo treba dobrega spomina, ker latinski govoriti ni karsibodi.

Kaj si neki more želeti mladi fant veselejšega kakor to, če sme biti cerkveni strežaj? Midva sva kar vriskala proti domu in drugega dne se napotiva k cerkovniku, da naju nauči te službe. Treba je bilo nekaj pridnosti, a predno sta minula dva tedna, bila sva že popolnoma kos svoji nalogi.

Kaj naj še omenim zanimivega iz one dôbe? Vém le samo to, da sem potem, ko sem znal že gladko čitati, večkrat po cele ure presedel pri Marku, kjer sva skupaj čitala lepe povesti, ali spisovala spise in hodila na polje in v gozd. Prav nič naju ni iznenadila novica, da dobimo novega gospoda učitelja, zlasti ker so dejali gospod župnik, da ne bo prav nič hud.

Tako je minulo zopet nekaj časa. Od učitelja, ki je res kmalu na to došel ter se nam otrokom takoj priljubil, izposojevala sva si z Markom knjige ter jih v prostih urah marljivo čitala. Večkrat je hotel še on mene prekositi v pridnosti. Sestrica se je pa z nama igrala ob prostem času, in tako smo imeli vsi res presrečno življenje.

Bilo je pomladi o Telovem. Tega praznika sva se vsakega leta že dolgo naprej veselila, in zakaj bi se ga ne bila, ker sva bila lahko ponosna na to, da sva smela pri slovesnem obhodu opravljati tako važno službo! Ta praznik pa se tudi v Zvižini že od nekdanj slovesno obhaja; na vsakem oknu je polno cvetic, pred hišami so postavljeni mlaji, oviti z lepimi vencí; zdi se ti, da so vse livade oropane svoje lepote. Koliko truda imajo dekleta, da vkusno uredé ves ta kras!

Popoldne pred praznikom prihiti k meni Marko, ko sem bil ravno namenjen iti pogledat, ali že zoré jagode, katerih raste tod okrog obilno. Povprašam ga torej, ali ne bi šel z menoj, na kar mi tudi odgovori, da pojde, ako bova poleg

jagod nabirala tudi cvetic, katerih baje želi sestra Ljudmila. Ker mi je bilo to po godu, kreneva jo kmalu iz vasi doli proti jezeru.

Tisti čas sva z Markom že popolnoma poznala vso bližnjo okolico, torej tudi vedela, kam se obrniti po to in ono. Tako nama tudi ni bilo neznano, da rasto na solčni strani jezera posebno zale cvetlice, katerih je navadno le malo; kaj mogla nabirati otročja roka, zakaj tje kaj se je dalo priti le s čolnom čez jezero. In ker sva sklenila, da nabereva uprav teh redkih, ugibala sva tudi vso pot, kako bi najlože dospela tje kaj.

„Ko bi imela čoln“, dejal je Marko, „bila bi kmalu tam.“

„Ej, saj vidiš ribičevega tam na bregu“, pravim, ko zapazim starikasti čoln, ki se je sušil na bregu poleg vode. Z vidno radostjo pohitiva na to oba k njemu.

„V tej pokveki se vendar ne bova vozila“, reče Marko, ko čoln dobro ogleda. „Lahko bi se ponesrečila, in kaj bi bilo, ko bi naju ribič zagledal?“

„Ne bo naju videl“, pravim jaz ter že porivam čoln v vodo. Hoté, nehoté, moral je Marko vstopiti, bojé se, da se jaz ne bi smejal njegoví bojzljivosti. Odrineva od brega. Oh, — to je bila krasna vožnja! Mično je pljuskala voda ob čoln, ki je drčal urno po vodni gladini. Poprej, nego sva mislila, bila sva pred kotanjo, ki je bila polna jagod in cvetic.

„Juhé! tukaj sva“, pravi Marko, izstopivši iz čolna na breg. „Sedaj pa le urno na delo! Potegniva čoln nekoliko na suho, da se vode preveč ne napije.“

Toda ne boš! Mene je ta kratka vožnja vsega prevzela. Tu sem bil prvič v življenju tako sloboden, tako sam svoj poveljnik, da sem preprosto le želel, naj bi ta vožnja zmerom trajala. „Mornar bom, ko dorastem“, mislil sem si, zakaj takrat bom lahko videl kraje, katere sem si tolikokrat predočeval v domišljiji. Toda slab mornar bi bil, ako bi obrežja tega jezera natanko ne ogledal ter se vesla ne privadil. Sedaj imam lepo priliko, sedaj sem sam svoj gospod.“

Pustim torej Marka samega na bregu in hajd dalje po jezeru. Hladni vetrič mi je pihljil naproti, ko sem veslal proti vshodu tako daleč, kakor še doslej nikdar. Opazoval sem zanimivi kraj onostran jezera, gledal bistre ribice, ki so švigale pred menoj, opazoval zlato solnce, ki se je zrcalilo v jezeru, prav, kakor bi tam doli na dnu vode bilo drugo nebo. Bil sem to pot neizrekljivo srečen, vsaj zdelo se mi je tako.

Zelo nizko je že stalo solnce, ko se spomnim, da treba vrniti se. Šele sedaj sem zapazil, da

je jela prodirati v čoln voda, za kar se iz početka nisem mnogo menil. Veslal sem na vso moč, da dospem prej ko prej k tovarišu. Najdem ga sedečega na zelenem mahu, kjer je počival, ko je že davno napolnil košarico s cveticami. V rokah je imel knjigo, ki mu jo je posodil gospod učitelj, ter čital.

Bal sem se, da bo po pravici nevoljen na-me. In res je bil malobeseden, ko je vstopil v čoln, držeč košarico s cveticami in jagodami pred seboj. Toda, nesrečna vožnja! Kmalu, ko odrineva, videlo se je, da ima čoln zaradi najine teže na dnu čimdalje večje špranje, kakor bi se mu hotelo dno odtrgati. Kaj bo, če se to zgodi, predno dospeva na breg?

Z vso močjo porivam čoln, in tudi Marko mi pomaga. A dospeti do kraja nama ni bilo usojeno. Kakih deset korakov od brega se odtrga jedna deska od dna čolnovega in voda privre z vso silo vanj.

Ustrašiva se, kakor bi ustrelil v naju. Kdo bo povedal dobrim starišem najino nesrečo, ako najdeva tukaj v vodi svoj grob? Jaz, ki sem bil največ kriv te nezgode, skočim iz čolna in, ne vem, ali iz strahú, ali radi nekake prirodne spretnosti, prikobalim h kraju. Hotel sem poklicati ljudi na pomoč, toda na bregu ni bilo opaziti žive duše. Kaj bi torej storil? Pustiti, da tovariš Marko utone? Nikakor ne!

Odložim nepotrebno obleko in urno sem zopet v vodi. Majhna košara, v katero je bil Marko del nabrane cvetlice in jo tudi ob času nezgode še posebič čuval, pokaže mi kraj, kjer je bil tovariš. Le malo se je držal čolna, bil je že skoro ves pod vodo. Urno ga pograbilim za roko, poženem se k bregu ter ga vsega omamljenega in premočenega, s polno košaro cvetic, po velikem trudu spravim na suho.

Prišedši na breg, padeva drug drugemu v naročje v dolg objem . . .“ (Dalje.)

Na pol pota.

(Slika. — Spisal Dobrávec.)

Vse gostilne ob velikih cestah so si več ali manj podobne. Konjske jasli pred hišo, veja nad vrati in uglajena tla okoli oglov, koder ustavljajo vozniki. Če hočemo še natančneje poznati posebnosti teh zelenic na belih cestah notranjske zemlje, moramo stopiti čez prag — v gostilno. Takoj nam prihiti nasproti gostilniški duh, ki ti pravi, da tukaj jedó in pijó. Ko smo pa že v hramu novodôbnega Rade-gosta, treba nam samo ukazati, in dobimo za dober denar vsega, česar nedostaje telesu. Kdor hoče dobro jesti in piti, oglasi se samo v notranjski gostilni ob veliki cesti. Poleg spominov na boljše minule čase, ko so vozarili in „furali“, ostala je našim ljudem še ta dobra lastnost, da znajo za dober denar dobro postreči.

Dobračeva gostilna stoji na samem ob tržaški cesti. Do bližnje vasi je naprej ali nazaj več nego dvajset minut. Hiša je pod klancem, kar je vrglo prejšnje čase mnogo s priprago, ima tudi prostorno dvorišče, tehtnico za seno, prijazne hleve, staro poštenje, dobro vino, izvrstno kuhinjo in po ceni postrežbo, priljudne stanovalce in še mnogo drugih ugodnostij: nima pa — gospodarja. Jedno leto je že od tega, kar so ga odnesli na pokopališče. Ostavil je vdovo s tremi nedorastlimi otroki. Odtlej se ni mnogo izpremenilo v hiši. Vse se vrsti še v starem tiru in v starem redu. Zato so tudi vozniki, pivci in sploh gosti tisti kakor prej. Mlada vdovica gospodinji in gospodarji sicer sama, a dobro.

Poglejmo v gostilno, kamor je ravnokar stopil človek s kovčgom v roki. Krenil je takoj na levo stran v pivnico za odlične goste. Moral mu je biti že znano, da je tako. Kmalu za njim pride mati Dobračka, bolj nizka, rdečelična ženska, živih, temnih očij in prijetno okroglega života. Začudila se je, uzrši tako nenadoma — sorodnika. (Kdor ne vé, da so navadno na Notranjskem vse boljše rodbine v bližnjem ali vsaj daljnem sorodstvu, pozna naše Notranjce le površno.) Andrej Pegan je bil materi Dobrački ali pa njenemu pokojnemu so-progu — kar je bistveno brez pomena — nekoliko v krvi, v petem ali šestem kolenu.

Takoj po prvem pozdravu, ko je Pegan ukazal nekaj malega za predjužnik in naročil merico vina, začela sta premlevati, kakor se spodobi jedino sorodnikom, domače stvari.

„Vi ste oženjeni?“ vpraša ona in pogleda Pegana s temnimi očmi.

„Ni še minulo jedno leto in pol, ko sem šel todi mimo od poroke.“

„Da, sedaj vem. Vaša ženka je bolj majhne postave, a čvrsta; pa saj smo, kar je naše rodovine, vsi bolj pritlikavi, toda živi kot iskra. To nam je urojeno, kaj hočemo.“

Andrej Pegan vzdahne tako glasno, da se je Dobračka silno prestrašila, misleč, da je nenadoma obolel. Spoznavši, da ni nič hudega, umiri se in oprusti, da gre za nekoliko hipov v kuhinjo. Kdo je bil rajši sam kakor Andrej?

V njegovi duši so ondaj razsajali viharji, kakoršne pozna samo srcé užaljenega očeta, užaljeni ponos moža poštenjaka. Kaj je bilo sedaj njemu do splošnih posebnostij obširne sorodščine, ki mu more vsa skupaj prav toliko pomagati iz sedanje zadrege kakor nihče! Njegovo zagato je kmalu spoznala mlada Dobračka; njenemu bistremu očesu in še spretnejšemu jeziku ni mogla uiti skrivnost, da tirajo Andreja po svetu skeleče srčne rane rodbinske nejednosti, — črv zakonske nesloge.

Ne bomo izkušali ponavljati vsega, kar sta govorila med seboj. Bilo bi tudi predolgo. Zадostuj samo to, da je Dobračka hotela ugoditi svoji radovednosti, Andrej si je pa izkušal s tem, da ji pové svojo nesrečo, olajšati srce. Gostilničarka ga je prav zvesto poslušala, in kosilo je dobršen čas čakalo pred njim na mizi prej, nego je nehal.

Peganova rojstvena vas je blizu primorske meje. Tam, kjer se vpenja plemeniti vinski trs po nizkih hribcih; tam, kjer stegata breskev in smokva potniku nasproti svoje veje; tam, kjer šumlja nevelika, a bistra reka v vipavsko ravan in po nji dalje v goriško nižavo — v naročje brhki Soči, tam je domovje Andreja Peganana. Po stariših je dedoval lepo imetje, dasi nekoliko zadolženo; a kdo je danes popolnoma čist pred ljudmi! Dovršivši nekaj latinskih razredov v Gorici, lotil se je Andrej domačega dela, ker mu oče nikakor ni dovolil, da bi bil sin gospod, domača hiša pa brez gospodarja. Mati je pač ugovarjala, a če jo je sicer kdaj veljalo, sedaj je ni. Andrej je rastle ob kmečkem delu in dorastle, pa jel gledati za primerno nevesto in primerno doto. Rad bi bil priženil vsaj toliko, da bi pokrile omenjeno slabost na svojem posestvu in bil potem čist na vse strani. Potem bi mogel reči: vse to je moje in božje.

To je lepa želja, katero dandanes marsikdo goji, pa goji — zastonj. Tudi Andreju se ni sponesla vsestransko. Znani trgovci, katerih so v pomladnih in poletnih dnevih polne ceste med Gorico in Ljubljano, če ne še dalje po svetu, ti znani trgovci s sadjem na drobno in debelo so Peganu snubili bogato nevesto s „Kranjskega“. Tako namreč nazivljejo še dandanes stari Notranjci tisti del naše dežele, ki se začinja na oni strani Ljubljanskega vrha nad Borovnico.

Vršilo se je ogledovanje s te in one strani, ugovori in pogovori so se slednjič zlili v samo jedno strugo, in nova gospodinja kakor tudi potrebna doto je bila zagotovljena Peganu in njegovi hiši. V slovesni svatbi je pripeljal brhko Marico pod rodno streho, in kakor neprestana svatba se jima je zdelo življenje.

V pol leta je izgubil potem Andrej očeta in mater. Prav tedaj, ko bi se bila imela veseliti sreče svojega sina in mirno živeti v domači hiši, poklical ju je Bog k sebi. Kdo ume njegove sodbe?

Oče se je prehladil, ko je šel nekoliko pozno z goriškega sejma, dobil je pljučnico, in v nekaj dnéh ga ni bilo več. Mati je imela naduho že veliko let; vsi so se nadejali, da bo kašljala vsaj še četrto stoletja, pa moževa smrt jo je tako prevzela, da so tudi njo pokopali kmalu za njim.

Andrej in Marica sta se sedaj čutila na Peganovem domu popolnoma osamljena. Zato je ona povabila svojega očeta, da bi prišel vsaj za nekaj časa k njima v vipavsko dolino. In oče, dasi se je res težavno ločil od ljubega rojstvenega doma, slušal je vendar hčerin klic, in ker si je bil v svesti, da zapusti v lastni hiši dovolj delavnih rók, dovolj dela in dovolj jela, vzdignil se je in šel k Marici.

Ta naredba je bila Andrejcu tudi še z drugih strani kakor nalašč po godu. Že nekaj časa ga je namreč vznemirjala misel, kako je to, da se tast ne oglasi z obljubljenoto doto. Rok je že minul, in vendar so o tem govorili že pred poroko in to tudi postavili v ženitovanjsko pismo, kdaj se mora izplačati. Sedaj, ko bode ta skupaj, opomni ga lože.

Tako se je zgodilo.

Tast se ni obotavljal s plačilom, začudil se je le, ko mu je Andrej povedal, kako velika je njegova „dolžna“ slabost, dasi so jo o svatbi imenovali malenkost, ker je Andrej previdno zakril nekoliko te nepotrebne sitnosti. No, pa stvar se je poravnala mirno, čeprav ne brez zadrege, ker dolg in kašelj — to je že starih mož rečenica — se ne dasta skrivati. Glavna hiba je bila v tem, da je ni mladi Pegan povedal že prej. Ko bi bil tastu povedal vso obsežnost svojega dolga, poravnal bi jo bil ta prav rad, a sedaj se je delal, kakor da je grozno iznenajen, ker mu zet ni govoril resnice. Njegova lastna hči je morala poseči vmes in prositi očeta, naj doloži še ono vsotico, potem naj še ostane pri njih in počaka, da ugleda luč sveta najmlajši člen Peganove rodbine. Starček se je tega srčno veselil, zopet slušal glas svoje ljube Marice in ostal. Povabili so tudi staro mater s „Kranjskega“ na Peganov dom. Starica je prišla, in v nekoliko tednih so se skupno veselili krepkega novorojenca, prihodnjega dediča.

Andrejeva tašča se je kmalu udomačila na hčerinem domu. Kakor v svojih boljših letih, tako je videla tudi sedaj vse in povsodi, videla je — kakor pravimo — skozi tri zidove; zato je bil pa tudi vsakoršen ugovor zastonj, če je opazila napako.

Bil je lep pomladanski dan koncem sušca.

Na vrtu poleg Peganove hiše so kazale vijolice svoje nežne glavice izpod grmovja, beli zvončki so se zibali v toplem vetru, tam v lovorjevem grmu se je oglašal ščinkovec in taščica mu je odpevala s sosednje ograje; gori visoko v zraku je pa drobil škrljanec svojo pesem in tam ob vodi v gostem vrbju se je čudil kos. Andreja Pegana niso zanimali ti glasovi naravne poezije, mudil se je rajši pod oknom, kjer se je vekaje in vrišče oglašal njegov ljubljenec, mali Andrejček, kateremu še ni bilo popolnih šest mesecev. Ustnice so se mu zibale v prijeten nasmeh ob teh neznatnih glasovih. Srce človeško je res občutno, a največkrat za to, kar mu je najbližje in najljubše. S stališča sebičnosti le prerado presoja ali celo prezira druge pojave. Kaj hočemo!

Dete umolkne, in mladi oče Pegan privezuje v najskrajnejšem kotu za hišo skrit lanske hruševe poganke v „špalir“. Dolgo je mislil o Andrejčku, o ljubljeni Marici, sam o sebi in o svoji sreči. Za ves svet ne bi menjal . . . Toda čuj, kaj je to? Tam-le imenuje nekdo njega. Skozi goste lovorove veje je opazil, da gredo na vrt: tast, tašča in Marica z detetom. Ni se mnogo več zanimal za nje, marveč nadaljeval delo, nadejaje se, da pridejo morda že po kakoršni koli stezici do njega. Saj je Marici povedal, kje misli delati popoldne, in ko jo je zapazil z detetom v naročju, hvalil je v duhu njeno previdnost, češ: tudi otroku treba čistega zraka. Pogovor ga je zdramil iz tihe samozadovoljnosti.

„Prav njemu je podoben“, dé Maričin oče.

„Ti se motiš, stari“, zavrne ga Maričina mati. „Ali imaš mreno čez oči, ka-li, da ne vidiš? Kakor bi ga izrezal, popolnoma mati je, in nič več.“ Ob teh besedah je starica ponosno pogledala na svojo hčerko, ki je bila v blagodejni toploti pomladnega solnca zardela kot razcvetajoča se vrtnica in rekla: „Meni se pa zdi, da je podoben obema.“ S to Salomonsko primerjavo je mater šele razdražila.

„Seveda, ti že veš, zakaj tako govoriš. Zadržati si oskubila domačo hišo s to možnostjo.“

„To so prazne besede, mama. Kdo bi se prepiral, ko ni vredno.“

„Prazne besede, hm! Ali so bile tudi ono-le prazne besede, kar je poravnal moj stari na njegovem premoženju? Malo, da ne rečem: za vse tisto bi ti bila lahko kupila lepo posestvo, in lahko bi rekla potem, da ima naša Marica toliko in toliko; tukaj je pa vse šlo v nenasitno brezdno za stare grehe. Še nekaj let bi visel tako, kakor je do svatbe, pa bi mu prodali žlico izpred

nosa. Tako je. Le potezaj se zanj, saj se veš za koga!“

Starica je po svoji navadi silno pretiravala, in tast, poznavajoč njeno slabost, ni ji ugovarjal, saj bi bilo tudi brezuspešno.

Sedaj pa naj si čitatelj sam misli, kako so ogrele Andreja take besede. V glavi mu je bilo, kakor bi ga kdo udaril, roke so mu zastale in oči so nemo zrle v svet. Nekaj hipov je stal, kakor bi ga vzdal, potem se je hlastno zganil, kakor se zgane nagel človek, katerega je nepričakovano obšla dobra ali slaba misel. Toliko, da ni planil izza goščave in povedal godrnjajoči tašči, kar je zaslužila. Vendar je bilo vsaj za danes vsem bolje, da se to ni zgodilo. Andrej se je premagal, prijel se je z obema rokama za glavo in potem za prsi. Premišljal je dolgo, dolgo —; premišljal je človeško strast in zlobnost.

V teh trenutkih se je namreč nagloma zvršil pregled njegovih jasnih dni, in prav tako hitro, ne, še brže so se za njimi zapodili dolgotrajni spomini toge, spomini zlih slutenj, ki so nalik zamorjenim solzam zopet oživele in hkrati se mu zdele istinite. Vse to je pomagalo, da je bil nagloma končan boj med dobro in slabo polovico Andrejeve notranjščine.

Sumil je zlobnosti vsakogar, verjel ni več nikomur. Saj vendar ni bil on sam kriv, če je oče njemu ostavil poleg imetja tudi dolg.

Začelo se je na Peganovem domu žalostno življenje. Za staro materjo je zaradi zetove trdovratnosti potegnili tudi oče, in, kakor je vse kazalo, potegne kmalu tudi hčerka, nekdanja tako srečna nevesta in mati. Andrej se je ogibal doma in iskal zabave tam, kjer jo najde vsakdo najhitreje — v gostilni. Slednjič se mu je zdelo tudi to življenje nevredno pravega človeka, naveličal se je vednega pikanja, tarnanja in jokú; nekega dne so ga ujezili, da je zapustil dete, soprogo, rodno hišo in vse zlobne jezike v nji ter se napotil iskat službe v deželno glavno mesto.

Vse to je povedal Pegan mladi vdovi, ki se je ozirala nanj vedno bolj čudeč se, in ga slednjič prav srčno milovala.

„Vidite, Andrej“, dejala mu je naposled, „prav tega se jaz bojim, in to je tudi vzrok, da se ne maram več možiti. Otroke imam preveč rada, da bi jih kdo pozneje grdo gledal, na potu nisem radovoljno nikomur, z božjo pomočjo sem prestala doslej vse in bom tudi v prihodnje, dasitudi sem sklenila ostati vedno vdova.“

Andreju Peganu se je zdelo tako govorjenje modro in previdno. Glasno je odobral njene besede ter trdo govoril o svoji soprogi, o tastu in tašči.

(Dalje.)

Celje in okolica.

(Povestne in mestopisne črtice. — Poleg „Celjske Kronike“ i. dr. sestavil *Andrej Fékonja*.)

(Dalje.)

Cerkvene zgodbe celjske.

Med tem je sveta Kristusova vera tudi zgodaj prišla v Celjsko stran... Dalje so akvilejski učeniki na južni podravski strani zopet popolnoma utrdili sveto vero. Čez vse cerkve med Dravo in Savo a' i v Savinjski dolini je bil postavljen lasten arhidiacon ali nadmašnik. Tudi celjske cerkve so bile iz nova pozidane. Ustanovljen miniški samostan; Saneški gospodje so k tej napravi pripomogli. Med tem je še krivovera motila um in srce mnogim Celjanom.

P. Hicinger.

Videli smo v prvem oddelku tega spisa, kako je bila vera Kristusova razširjena v celjskem okraju že za rimske dôbe, ter je slavna Claudia Celeia bila sedišče škofovsko; a kako da je zatem o selitvi národov luč sv. evangelija ugasnila tudi v našem kraju.

Ko so bili novi naselniki, pravi naši pradedi Slovenci, pokrščeni, škofja stolica ni bila več postavljena v Celju. Vendar pa je bil ta kraj od XII. do blizu XIX. stoletja znamenit v cerkvenem obziru kot središče takoimenovanega Savinjskega arhidijakonata, posebnega dela v cerkveni pokrajini akvilejski med Savo in Dravo, ter je tako bilo Celje skoro do našega veka za slovenski Štajer nekako središče tudi cerkvenemu življenju. Tudi svetovnjaki, močni celjski grofi, o katerih smo obširneje govorili, storili so res mnogo in veliko za katoliško vero in cerkev z mnogimi in znatnimi pobožnimi ustanovami. Nadalje pa je tudi ob takozvani reformaciji v XVI. stoletju novi nauk Lutrov imel precejšno ulogo prav v celjski strani, kjer še nahajamo nekaj ostankov protestantstva: sorodnega mu jozefinstva.

O vsem tem bomo torej govorili v naslednjem delu.

Pokrstitev.

Novim Slovencem, izza VI. in VII. stoletja tu bivajočim, oznanjevali so sveti evangelij od raznih stranij in na različen način. V južnem delu so namreč učili krščansko vero posebno patrijarhi iz Akvileje po italških duhovnikih; po severnih stranéh so jo širili zlasti škofje iz Solnograda po nemških mašnikih; in na vshodu sta jo najbolj utrdila grško-slovenska svečenika sv. Ciril in Metod došla iz Carigrada.¹⁾

¹⁾ Nekaj krščanskega življa pa se je bilo ohranilo pač še iz prejšnje rimske dôbe, osobito v južni strani

Nimamo sicer določnih poročil, kdaj in kako da so višji škofi ali patrijarhi akvilejski delovali za razširjavo vere Kristusove med novodošlimi Slovenci. Da so pa res delovali, sklepamo že iz tega, da je po svedočbi povestnice izza VI. stoletja sém ne samo Istra, temveč tudi ves stari Norik in vsaj jugozapadni del Panonije spadal pod akvilejsko cerkev, katera svoje naloge gotovo ni zanemarjala, torej je dosledno povsodi v svoji škofiji zopet oznanjevala sveti evangelij po svojih duhovnikih. Vsaj v Lurni ali stari Tiburniji se naznanja, da je patrijarh Janez ali Kalikst v dneh papeža Zaharije in frankovskega kralja Pipina, t. j. okoli l. 750. posvetil kapelo sv. Petra.¹⁾ Posebej pa si je pridobil patrijarh akvilejski sv. Pavlin II. mnogo zaslug za razširjanje krščanstva med poganskimi Slovenci — pozvavši frankovskega kralja Karola Vélikega ok. l. 774., naj si z Longobardi vred podvrže tudi Slovence, da jih bode tako môči izpreobrniti h krščanski veri.

O misijah solnograških škofov in nadškofov med Slovenci v Karantaniji in Panoniji nam precej obširno poroča Anonymus Salisburgensis v spisu „De conversione Carantanorum“ iz l. 871.—873. Po tem bi bil bajè že utemeljitelj stolice v Solnogradu, sv. Rupert, začel izpreobračati Slovence ter bi bil (poleg neke stare celjske kronike) prišel ok. leta 698. celó do Celja in tu pozidal cerkvico škofu in mučeniku sv. Maksimilijanu na čast, — kar pa vendar ni trdno, niti verjetno.²⁾ Marveč Nemci so seznanili Slovence s krščanstvom zatem, ko so jih bili podvrgli svoji oblasti v sredi VIII. stoletja, kakor smo že slišali. Posebno so se trudili korotansko-slovenski vojvode Karast in zlasti Hetumar pa Valkun, da so se njihovi podložniki pokristijanili. Zato je tudi solnograški škof sv. Virgilij dal korotanskim Slovencem posebnega škofa Modesta, kateri je stoloval bržčas v Gospi-Sveti blizu Celovca, ter je še poleg njega in za njim pošiljal v Karantanijo več misijonarjev mašnikov in drugih duhovnikov, od leta 753. do 782.

Meja škofij. — Virgilijev naslednik, škof Arno, od l. 784. nadškof — prvi solnograški — obhodil je bajè po želji papeža Leona III. in cesarja Karola Vél. ok. leta 798. vso slovensko slovenske zemlje, kjer so se bile obdržale še prvotne škofije poimenoma v Istri.

¹⁾ P. Hicinger, Zlati vek 16.

²⁾ Vid. „Kres“ 1883, 55 sl.

deželo ter je nastavljal v Gospi-Sveti Teodorika podškofa za Karantanijo in Panonijo, torej tudi v krajih, kateri so spadali pod akvilejski patrijarhat. Zaradi tega pa je nastal prepir med Akvilejo in Solnogradom o duhovni jurisdikciji ali sodni oblasti v istih pokrajinah. Patrijarh Ursus se je pozival na starodavna prava, rekoč, da ima Akvileja pravico do Karantanije že od časov sèm, predno so Longobardi zavzeli Italijo (568), nadškof Arno pa se je opiral na odločbe papežev Zaharije, Štefana III. in Pavla I. (1. 741. do 767.), kateri so Karantanijo prisojali Solnogradu. Stvar je razsodil cesar Karol Véliki na državnem zboru v Aachenu dné 14. rožnika l. 811. tako-le: Drava bodi v bodoče meja med obema metropolijama; južne pokrajine naj oskrbljuje Akvileja, severne pa Solnograd; sicer naj cerkvi ob obeh bregovih reke v miru ohranita svoja posestva.¹⁾

Tako je ostalo Celje in vsa okolica pod Akvilejo tje v sredino XVIII. stoletja.

Akvilejski patrijarhat.

Škofija akvilejske cerkve se je v srednjih časih daleč razširjala, od Livence in Taljamenta v Benečiji do Kolpe in Sotle ob Hrvaški, od Jadranskega morja in Snežnika do Drave, skoz Furlanijo, Kranjsko, Koroško, Štajersko. Akvilejski patrijarhi so razven cerkvenih opravil v svoji in v podružnih škofijah od leta 1077. na dalje tudi deželsko oblast imeli nad Furlanijo, Istro in Krájino; mnogokrat so jih zadela papeževa in cesarjeva poslanstva.²⁾

Akvilejski patrijarhi pa niso mogli oskrbovati izročene čede; zato je jim bili v pomoč podružni škofi, in te so nekaj pošiljali v posameznih poročilih, nekaj so jih odločevali v svoje vesoljne namestnike. Vendar stanovitnega podškofa v kakem posebnem delu akvilejskega patrijarhata ni bilo nikjer postavljenega, kakor so solnograški nadškofje imeli najpreje svojega podškofa pri Gospi-Sveti, pozneje pa so ustanovi-

vili škofe na Krki, v Lavanti in v Sekovem. Samo patrijarh Bertold je l. 1238. pri papežu Gregoriju IX. besedo na to obračal, naj bi se pičenska škofija v Istri prenesla ali pa nova škofija ustanovila v Gornjemgradu v gornji Savinjski dolini; papež je tudi v to privolil, in poročila dal do pičenskega škofa Popona, vendar je ta reč zaostala iz neznanih vzrokov. Pozneje l. 1438. do 1456. je pičenski škof Martin v Ljubljani pri sv. Nikolaju stal kot namestnik izvoljenega akvilejskega patrijarha Lavrencija, preje lavantskega škofa, katerega vendar papež Evgenij IV. ni hotel potrditi.

Razven cerkvenih opravil, katera so vršili podružni škofi akvilejskega patrijarha le po samem in o posebnih časih, treba je bilo vedno paziti in gledati na posamezne cerkve in njihove pastirje. Iz prva so tako skrb patrijarhu prevzemali arhidijakoni ali véliki dijakoni, ki so bili ustanovljeni pri stolni cerkvi. Prvi akvilejski arhidijakon se po imenu nahaja Sigrifrid leta 813.; dalje se bere leta 1100. Ulrik korarski predstojnik in arhidijakon; l. 1135. je v ustanovnem pismu zatiškega samostana za patrijarha Peregrina podpisan tisti ali drugi Ulrik arhidijakon akvilejske cerkve; in še drugi ali tretji Ulrik se nahaja l. 1176. Dalje se berejo: l. 1191. arhidijakon Peregrin, l. 1208. Henrik, l. 1283. Joanez, in l. 1295. Gilo, in še l. 1350. arhidijakon Nikolaj. Zavoljo obilnih opravil duhovnega sodstva pa so patrijarhi začeli si jemati vesoljne vikarje ali namestnike; tak je bil l. 1307. Albert opat sekstanskega samostana, l. 1342. Nikolaj zaderski nadškof, leta 1402. Konrad skaderski, l. 1417. Bartolomej placenski, in l. 1468. Antonij konkordijski škof.

Še dalje se je pokazala potreba, da so bili tudi po deželi arhidijakoni postavljeni za posebne krajine. Leta 1122. je patrijarh Gerard čividalskemu korarstvu dal arhidijakonu prave pravice za cerkve po Furlaniji; l. 1169. se nahaja prvi arhidijakon Walter za Koroško; l. 1173. prvi za Savinjsko dolino ali spodnji Štajer, namreč Bertold; in l. 1238. se prvi imenuje Henrik kot arhidijakon za Kranjsko. (Dalje.)

¹⁾ Letop. Mat. Slov. 1884, 135.

²⁾ P. Hicinger: Zlati Vek 36 sl.

Rim, središče lepih umetnostij.

(Spisal dr. Anton Medved.)

(Dalje.)

X. Leonardo da Vinci.

Blažena rojstvena tla velikih mož; saj oni oslavlajo svojo domovino in svoj čas v zlati knjigi svetovne zgodovine in jo okrašajo z ble-

stečim sijajem. Vse drugo mine, utihne, zamrje . . . le njihova dela živé in dadé dotičnemu kraju in času slaven in neminljiv spomin.

Tak kraj — zakaj-li ne bi tega opetovano priznali? — je rajsko lepi kos laške zemlje od

Florencije tje doli do Rima, a tak čas je XV. in XVI. vek. Kakšne velmože sta nam rodila! Nikjer ne poznamo tega bolj, kakor v lepih umetnostih; na tem polju se je storilo največ, lahko rečemo: neverjetno veliko. Poleg že opisanih velikanov iz te dôle se blišče še marsikatera druga imena, med njimi tudi ime: Leonardo da Vinci. Leonardo je bil rojak Michelangelov, mož izredne nadarjenosti in v umetnostih velikega pomena.

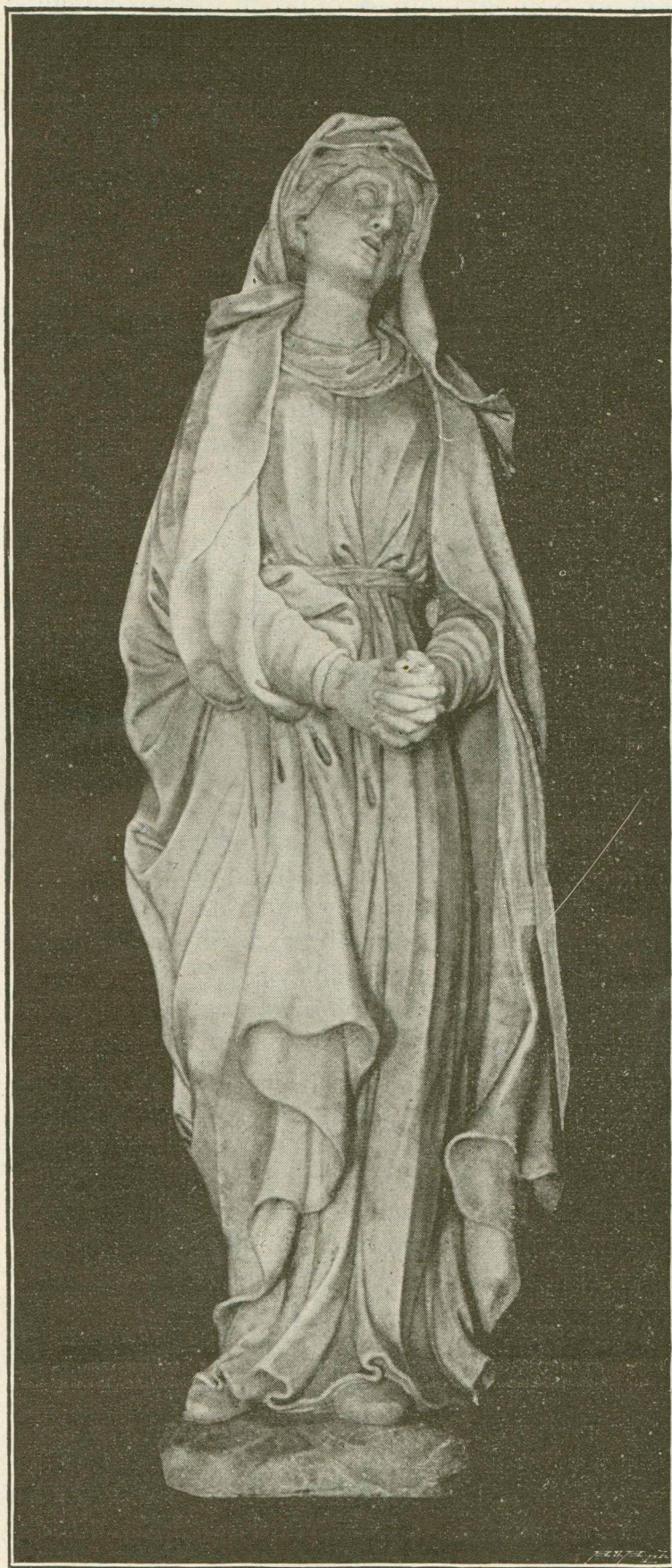
Rojen je bil Leonardo na gradu Vinci tik Florencije l. 1452. Njegov oče Peter je bil beležnik v imenovanem mestu. Za srečo svojega sina je bil jako vnet. Priskrbel mu je odlično, knežjo odgojo. V vseh strokah je napredoval nadarjeni Leonardo sila hitro.

Še mladenič je slovel že kot izboren pesnik; kot inženir in prirodoslovec si je pridobil med sovrstniki ime, kateremu so se klanjali i veščaki. Najbolj pa ga je v nemala umetnost. Ko je njegov oče nekega dne pokazal v večji družbi podobo, katero je s svinčnikom narisal ljubljeni Leonardo, zastrmel je nad njo slikar Verocchio ter pregovoril očeta, naj dá Leonarda k njemu v šolo. Čez nekaj let genijalni Leonardo že daleč prekosi svojega mojstra; ne le Florencija, cela Italija je bila kmalu nanj ponosna. Verocchio mu jame zavidati; ker je spoznal, da njegov še skoraj otročji učenec zna že več, kakor on sam, razsrdil se je tako, da je vrgel čopič od sebe ter ga ni nikdar več vzel v roke; ni mogel prestati sramote, da bi ga učenec prekosal. Umetniki so pač tu in tam samosvoji in trmoglavji ljudje.

Postave je bil Leonardo čudno lepe in zale. Someščani so rekli, da lepšega moža še ni zemlja nosila. Telesno krasoto je družil z ganljivo ljubeznivostjo; bratovsko prijazen in gostoljuben je bil proti visokim in nizkim. A ljubil je tudi posvetni blišč in kras; njegova hiša se je lesketala v kraljevem svitu, njegovi hlevi so bili polni ognjenih arabcev, po mestu se je vozil bolj veličastno, kakor sam cesar. Slobodo je cenil nad vse. Ako je prišel na trg ter videl golobe ali druge ptice na prodaj, pokupil je vse ter jih izpustil, da bi jih le rešil iz sužnosti in jim vrnil veselo prostost.

L. 1480. je šel v Milan. Tamošnji vojvoda, krepostni Lodovico Sforza, je bil veliko lepega čul o njem; povabil ga je torej na svoj bogati dvor. Leonardo stopi predenj; na srebrni piščalki, katero je bil sam naredil, zakroži tako sladke melodije in zapoje zraven s svojim donečim glasom tako ljubke pesmi, da je bil Lodovico zamaknjen, omamljen. Kmalu potem ga poprosi, naj slika „Jezusovo rojstvo“

za veliki oltar milanske prestolnice. Prej nego bi bil le slutil, bila je podoba dovršena in sicer tako lepa, da jo vojvoda kot neprecenljiv biser

Kip žalostne Matere Božje v hrenoviški župni cerkvi.

pošlje cesarju Ferdinandu III. v dar. Ta podoba se je pa izgubila; kdaj in kako, nikdo ne vé. Sploh se mora to-le v obče opomniti: Leonardo da Vinci je bil v življenju neverjetno

srečen; narava ga je tako obsula z vsakovrstnimi darovi, s telesno lepoto in močjo, z dušnimi zmožnostmi, s časnim bogastvom i. dr., da je pač gotovo le malokomu sreča tako

Kip sv. Janeza Ev. v hrenoviški župni cerkvi.

milo sijala, kakor njemu. A po smrti je bila osoda njegovim delom čudovito neusmiljena. Samo sedem je še njegovih pristno ohranjenih del, vsa druga so hitro prominula, le iz po-

snetkov jih še poznamo. — Njegova najslavnejša podoba je „Cenacolo“ (Zadnja večerja). Slikal jo je za obednico v dominikanskem samostanu „Santa Maria delle Grazie“ v Milanu. Dolgih šestnajst let je uporabil za ta velikanski umotvor, ki zavzema celih 28 čevljev široko steno. Ko se je bil samostanski prijor pritožil pri vojvodu, da Leonardo tako počasi dela, zagovarjal se je slikar duhovito, rekoč: „Kako bi mogel hitreje delati? Dva obraza mi vedno manjkata: Jezusov, katerega na zemlji ne morem iskati in katerega tudi v domišljiji ne morem pogoditi, da bi izrazil na njem nebeško lepoto in božji značaj. Drugi obraz, za kateri nimam vzorca, je Judežev, zakaj ni mogoče naslikati glave, v kateri se je rodilo izdajstvo Izveličarjevo kljub tolikim prejetim dobrotam. Hočem tak obraz še nekaj časa iskati; ako ga pa ne najdem, uporabim za to obraz sitnega prijorja.“ Leta 1499. je to sliko dovršil. Mojstersko delo je; mnogi pravijo, da je to najsijajnejši in najznamenitejši slikarski umotvor, kar jih je do takrat ustvarila človeška roka. Znana je obče. Vidiš jo v borni koči pobožnega siromaka, a ravno tako tudi med dragocenim krasom kraljevih dvoran; otrok, ki je prejel prvo sveto obhajilo, praznuje najlepši dan svojega življenja, dobil je od blagega gospoda kateheta to sliko za spomin, ter jo hrani odslej celo življenje kot najdražji cvet iz mladostnih let. Ni morebiti slike, ki bi bila tako razširjena, kakor je ta. Razume jo vsakdo. Njen prizor je znan, prosto posnet iz evangelija: Jezus sedi s svojimi učenci pri zadnji večerji. Umetnik je uprizoril oni tragični trenutek, ko večni Učenik izgovori nečuvvene, grozne besede: „Ne kdo izmed vas me bo izdal.“ Kakšna čustva se polasté razburjenih apostolov? Kakor bi bilo z jasnega neba treščilo med nje! Tu je imel slikar ugodno priliko, izražati osebni značaj in vso notranjo st na različnih obrazih. Groza, strah, strmenje, dvomi . . . na teh, — radovednost, tiho opazovanje, notranja jeza na drugih. Kolikor razlike v notranjem gibanju, toliko različen odsev na licih! In vendar je Leonardo čez vso to sliko razlil tako jednotno harmonijo, da je celota izborna, ravno tako blagodejna, kakor orjaška in veličastna. Franc I., kralj francoski, je bil tako vnet za to sliko, da je dolgo premišljeval, kako bi celo steno, tudi celo samostansko poslopje s sliko dal prepeljati na Francosko. O, da bi bil to le storil! Morebiti bi bila slika še dosedaj sveže ohranjena. Samostan v Milanu je namreč večkrat preplavila povoden, ki je segala gori do slike Leonardove in tako sčasoma skoraj popolnoma uničila občudovanja vredno delo. Le iz kartonov Leonarda samega in njegovih učencev

spoznamo, kako nepopisno lepa je morala biti prvotna slika in kako opravičeno je torej strmenje, s katerim jo je svet ogledoval.

Jednake nezgode so zadele druga Leonardova dela. V bakru je izdelal mojstersko soho:

Leonardo da Vinci.

„Frančišek Sforza na konju.“ Takratni kronisti pravijo, da „kaj lepšega in bolj umetnostnega umotvora še nikdo ni vtil. Ne iz bakra: živa sta Frančišek in konj“. A glej, v Milan prihrujejo Francozi, užigajo in pustošijo, prah in pepel je njihov sled. Tudi to divno soho Leonardovo razbijejo v ognjenem srdcu.

Ko je prišel francoski kralj Ludovik XII. v Milan, strmelo je mesto nad nekim drugim Leonardovim umotvorom, ki je res vreden velikega zanimanja. Vedno misleči umetnik je bil namreč izumil čuden stroj. Naredil je orjaškega leva, naravnemu tako podobnega, da ga je vsakdo smatral pristnim. Ta lev je mogel tudi na čisto določeno daljavo sam krepko in, kakor to le levi znajo, ponosno hoditi. Ko je bil Ludovik sredi trga, kjer se mu je celo mesto udanostno poklonilo, izpusti Leonardo svojega leva, da je krepko korakal proti kralju. Brezmejno strmenje množice . . . tu in tam tudi strah pred grivastim mogočnejšem — preveva presenečene trume. Je-li to res? So to-li bajke? Ko lev trdnim in ponosnim korakom pristopi blizu Ludovika, ki je prvi hip obledel pred to uganko, povesi silno glavo, kakor bi se kralju poklonil, potem pa — čuj! — odpre svoje prsi ter pokaže v njih bujen šopek snežno-belih lilij, cvetec-ljubljenk francoskih kraljev, simbol bourbonske rodovine. Potem lev zopet zapre prsi, pokloni se iznova z glavo in odide nazaj k Leonardu, ki ga takoj s seboj odpelje. Krik in plosk zadoni po milanskih ulicah, kralj in njegova okolica pa umolklo strmita, ne vedoč, ali bedita ali sanjata. Leonardo si je pridobil brezmejno hvalo, rekli so mu odslej le „meraviglio del mondo — čudež sveta“. Škoda, da je i ta čarobni lev izgubil, da nikdo ne vé, kako in kam.

Leta 1499. je šel Leonardo v Florencijo, kjer mu je bilo izročeno jako pomenljivo delo. Signoria je naročila njemu in Michelangelu — kakor smo že čuli —, naj okrasita mestno dvorano s prizori iz florentinske zgodovine. Michelangelo je na karton naslikal zmago nad Pižani, Leonardo je pa uprizoril za Florencijo toli slavno bitko pri mestu Anghiari. Oba kartona sta kla-

sično dovršena; sodniki so umolknili, ko so imeli izreči sodbo, kateri je lepši. Leonarda in Michelangela so slavili umetniki kot nedosežna mojstra. A čudno; tudi to Leonardovo delo, neprecenljivo po svoji vrednosti, pogubilo se je na neznan način.

L. 1514. pride Leonardo v Rim. Zvezda pridruži se zlatim zvezdam, ki so ono dōbo v Rimu tako jasno bliščale in razlivale svojo svetlobo po celem omikanem svetu. V Rimu je ostal Leonardo le malo časa, a postavil si je v večnem mestu trajen spomenik. Kar so drugi kraji na njegovih delih pregrešili z uničevanjem, to je hvaležni Rim ljubeznivo popravil s tem, da je njegova tamošnja dela pristna in sveža ohranil do današnjega dné. Poleg cerkve Sant' Onofrio v Rimu stoji preprost samostan očetov Hijeronimčanov. V njem, na hodniku, je naslikal Leonardo Marijo Devico tako ljubo in mило, da zavzema ta Madonna jedno prvih mest med Marijinimi podobami. Druga slavna Leonardova podoba v Rimu je: „Kristus med štirimi pismouki.“ Krasno, za Leonarda značilno je to delo.¹⁾ Jezus, ponižnost in nedolžnost sama, stoji sredi med razkačenimi in togotnimi farizeji, ki se neznosno širokoustijo in bahajo s svojo puhlo učenostjo. Kakor povsodi, zadel je tudi tukaj Leonardo značaje res mojstersko. V tem mu je malokdo kos.

To svojo izredno krepko, značaje uprizoriti, pokazal je v Rimu posebno še na dveh alegoričnih slikah, „Krotkost“ in „Ničemurnost“, kateri kaže na dveh ženskih podobah z mojstersko dovršenostjo.

Leonardo je bil že od nekdanj ljubljene francoskega kraljevega dvora. Ko je došel na prestol Franc I., vnet za zunanji lišp in blišč, povabil je takoj v začetku svoje vlade Leonarda, naj se preseli na Francosko, kjer mu bo v kraljevih palačah kraljevo življenje na razpolago. Da Vinci, že itak visoko leteč v svojih željah, sprejme povabilo ter se preseli l. 1516. na Francosko. Za umetnost je s to preselitvijo že umrl. Ne samo njegova starost, še bolj mu neprestane svečanosti, vedni šum in le francoskim kraljem lastna razkošnost, niso puščali veliko časa za resno umetnost. Le dve sliki imamo iz te dōbe od njega: „La belle feronnière“ in jako lepo sveto družino, imenovano „La vierge aux rochers“ (Devica na skali).

Kralj Franc I. ga je spoštoval kakor svojega očeta, in ljubil kakor svojega otroka z vsem srcem. On sam ga je klical vedno le z laskavim priimkom „dragi oče“. Pričakoval je od Leonarda še bogato zbirko nesmrtnih umotvorov

¹⁾ Mal posnetek te slike glej v „Dom in Svet“-u l. 1893., str. 529.

v proslavo francoskega kraljestva. A motil se je v svojih hrepenečih nadah. Umetnik jame kmalu pešati; od dné do dné so mu ginile telesne moči. Kot pobožen in Cerkvi vedno istinito udan kristijan se je pripravljaj Leonardo na smrt. Ko ga kralj na prekrasnem gradu Saint Cloud obiše, ihtel je Leonardo že v smrtnih bolečinah. „Oh — tako je kralju bridko tožil — grešil sem proti Bogu in proti ljudem. Toliko zmožnosti mi je večni Stvarnik podelil za lepe umetnosti, oh! in jaz jih nisem uporabil zvesto in verno, kakor je bila moja sveta dolžnost! . . .“ Le tolažila svete vere so ga obvarovala popolnega obupanja. Kralj ga je vspodbujal, brisal mu grenke solze, sladil mu nestrpne muke, objemal ga, molil, premišljeval ž njim, in . . . v kraljevem naročju je umrl Leonardo da Vinci 2. vel. travna l. 1519.

Njegova zapuščina je bila ogromna. Med preobilnim bogastvom je zapustil tudi mnogo važnih rokopisov, iz katerih se vidi, kako duhovit in učen veleum je bil Leonardo. V spisih njegovih — čudno! — zasledimo že slutnjo, kakšne iznajdbe bo naravoslovje, kemija in mehanika zasledila v nekaterih stoletjih. In slutnje njegove so se uresničile.

Leonardo da Vinci je bil, akoravno le malo časa osebno na Francoskem pričujoč, ponos in dika francoskih umetnikov. Iz njegovega groba je vstala tako zvana „francoska šola“, „francoska umetnost“. Ljubeznivost, veselost, miloba, zraven pa prava istinita resničnost — realnost — kakoršna se kaže v naravi, so znak njegovih del. To je zapustil tudi svojim francoskim učencem, ki so ga z vso vnemo posnemali. Škoda je samo, da so Leonardovo „naravno resničnost“ le preveč izpremenili v „golo resničnost“.

V slikarstvu sta mu sledila posebno Nikolaj Poussin (1594—1665), ki se odlikuje po svojih „slikah iz narave“; Evstakij Lesueur (1617 do 1655), ki si je s „slikami iz vojske“, posebno pa po svojih prizorih „iz življenja svetega Bruna“ pridobil veliko priznanje in slavo.

Proti koncu 18. veka je nastala na Francoskem, še vedno na temelju Leonardovih del, „klasična šola“, katere zastopniki so se večinoma vsi tesno naslanjali na Leonarda, kakor: Jakop David (1748—1825), Gros (1771 do

1835), ki je Napoleona I. v svojih krasnih slikah proslavljal, Peter baron Guérin (1744—1833), Paskal Gerard (1770—1837). V tistem razmerju k velikemu laškemu mojstru se je rodila okoli l. 1830. „romantična dōba“ francoskih umetnosti, katere glavni zastopniki so: Evgen Delacroix (1798—1863); Pavel Delaroche (1797—1856), posebno pa Horacij Vernet (1798—1863).

Dandanes je znak francoske umetnosti sploh tako zvani realizem ali naturalizem. Pravijo, da je to verno, natančno posnemanje narave. Mislijo, da je strogi realizem vrhunec lepih umetnostij. Njegovi najnovejši, plodoviti zastopniki so: Jean Louis Meissonnier (rojen l. 1813.), Rosa Bonheur (rojen l. 1822); posebno pa Jean Gérôme (rojen l. 1824). Njihovemu vzgledu sledijo kaj točno vneti učenci na Francoskem in izven prebujene Galije. Francoske umetnostne razstave, njim na čelu svetovnoznanani „Le Salon“, so poplavljené z najpristnejšim naturalizmom. Morebiti v korist umetnostim? . . . Težko; menim celo, da ne. Novodōbni realizem je velika zmota v umevanju čiste narave; v nravnem oziru je pohujšanje; a je tudi osodno znamenje hirajoče in pojemajoče umetnosti. Temu realizmu je jedini smoter umetniške sposobnosti v tem, da predočuje človeško nagoto v najbolj zapeljivih pojavih. Izbral si je posebno ženski spol, da ga sramoti in uprizarja skoro izključljivo le njegove obžalovanja vredne prikazni. Je-li to naravno? Na podlagi zdrave morāle in istotakega dušeslovja moramo reči: ne. Realizem je protinaraven, ker nam slika naravo, kakoršno si izmisli samo zapeljana domišljija, kakoršne pa v resnici nikjer ni. Realisti nam kažejo na pol ali pa čisto gole človeške osebe v prizorih vsakdanjega življenja. Je-li to po naravi posneto? Se-li to res kje godi? Nikjer ne — niti v modernih Sodomah ne. Toliko sramežljivosti ima vedno vsak spol, da v tem oziru ne daje javnega pohujšanja. Koga ne bode občila rdečica, ko pogleda take realistične slike! Šele s časom se jim oko privadi, ogleduje jih potem željno, a ne z estetičnim čutom, temveč z nizko strastjo; ne zaradi umetnosti, temveč zaradi pohote. Realist je svoj pot zgrešil, iz umetnika je postal pohujšljivec; ideala klasične umetnosti on ne pozna.

Biserji.

23.

Slavec je ptica in ptica je sraka;
A slavec popeva, in sraka le kvaka.

24.

Često joki so in smehi
Posajeni prav v isti lehi.

Anton Hribar.

Slovenski koledarji in koledarniki.

(V 100letni spomin prve Vodnikove in v 50letni spomin prve Bleiweisove „Nove Pratique“ spisal Josip Benkovič.)

(Dalje.)

Dočim so se slovenski koledarji s pratikami vred l. 1857. tako namnožili, da so „Novice“ nad tem že izrazile nevoljo, češ, čemu toliko knjig o isti tvarini, da druga drugi jemlje ugled, potihnili so v par naslednjih letih vsi zasebni koledarniki razven jednega. Le Peter Hicinger, župnik v Podlipi, je spisoval, do cela osamljen, koledar do leta 1864., oziroma do l. 1867. Vsi drugi znani sotrudniki in izdajatelji dosedanjih koledarskih zbornikov so posvetili svoje moči društvu sv. Mohorja, ki je za leto 1858. prvič izdalo *Koledo* kot društveno knjigo.

Hicinger je bil že doslej jeden izmed najmarljivejših in najspretnjših koledarskih pisateljev. L. 1851. je priobčil v „Novicah“ ljubeznivo „novoletnico“, katero začinja s to-le kitico:

Rad pratkar, novičar
Z voščilom se bliža,
Da bogat petičar
Se k njemu približa,
Mu dati petico,
Še raje šestico.

Dve leti pozneje se je pošalil na istem mestu s pratikarji, češ,

Ni ne pratik v novem leti,
Ni ne pratikarjev šteti,
Vsak bolj modrega se kaže,
Od mirú in vojske laže;
Vsak predjal bi vse na sveti.
Biti dobri gospodarji
V svoji hiši pa ne znajo,
Vprek in križem vse ravnaajo.
Ne bodite več čenčarji,
O lažnjivi pratikarji! itd.

V „Zgodnji Danici“ je l. 1856. objavil poraben spis: „Nekaj zastran naših koledarjev.“ „Utegnil bi pri tem napisu kdo misliti“, tako piše sam, „da bo našel kak pretres priloženih sostavkov našega dvojnega koledarja ali naše velike pratike. Pa to ni namen pričujočega spisa, dasiravno se sme mimogredé izreči želja, da bi bilo dobro, nekatere sostavke prej dobro pretresti, ali gredó v koledar in nekatere podobščine prej prav pogledati, ali so primerjene spisu, in da bi bilo tudi bolje, koledar za Slovence po imenu obilnejše razločiti od slovenskega koledarja. V sledečih besedah naj se več le to razloži, kateri svetniki ali sveti spomini naj bi se pred drugimi jemali v naše koledarje in pratike; zakaj

v tem se lahko doslej zapazuje nekolika pomanjkljivost, sicer v koledarji za Slovence v večji meri, kakor v slovenskem koledarju. Kaj tedaj? — 1. Ljudski koledarji naj se bolj vjemajo s cerkvenim koledarjem. 2. Naši koledarji naj se posebno ozirajo na svetnike slovenskih krajev. 3. Ljudski koledarji naj obsegajo tudi svetnike med ljudstvom čislane, kakor posebne priporočnike in patrone.“

Po tem navodilu je popolnoma sam spisal šest koledarskih letnikov po vrsti, katere je zalagal J. Giontini, tiskal pa R. Milic. Priznati moramo, da pratikarski del je sestavljal tako izborno, obsežno in zanimivo, kakor nobeden slovenski pratikar pred njim, pa tudi ne za njim. V zabavnem delu je priobčeval največ zgodovinske spise, v katerih je zabeležil marsikako manj znano zgodbo ali črtico iz častne slovenske in slovanske minulosti.

Nastavljajoč na tretji koledarski letnik za l. 1858. je spisal: *Domač koledar slovenski za navadno leto 1859. Spisal P. Hitzinger, Podlipski farnik. Četrti pomnoženi tečaj. S podobo Bleškega jezera. V Ljubljani. Založil Janez Giontini. Natisnil J. Rud. Milic. 8°, strani 72.* Na drugi naslovni strani prinaša običajno pratikarsko voščilo:

Osemnajst stoterno leto,
Vrh devet in petdeseto
Naj bi, kot je to število,
Toljko srečo vsem delilo.

Vsebina je razdeljena v razne oddelke. „Godovni in zvezdoznanski koledarček“ navaja natančno vse pratikarske stvari, n. pr. o štetvi časov, o nebesnih prikaznih, planetih, kometih, mrakovih, o zvezdišču, o posebnih ogledih na nebesu za vsak mesec posebej, o godovih, postih itd. Nedelje in prazniki v godovni pratiki so tiskani z rdečim tiskom. Ob robu strani posameznega meseca poroča o solnčnem in lunskem stanu ter o dozdevnem vremenu. Godovni del se odlikuje od prejšnjih koledarjev, ker navaja zlasti one svetnike, kateri so med Slovenci posebno znani. — „Zgodovinski in zemljepisni koledarček“ popisuje statistični pregled vse zemlje, zlasti katoliške cerkve, avstrijskega vojaštva, ministerstva, rodopis cesarske rodovine itd. — „Gospodarski, opravljeni in potni koledarček“ poučuje o kolkovinah, o vožnji po železnici in po pošti, o pošiljatvi pišem in dacarini, o meri, o novih in starih denarjih (priložena je tudi

tabela, na kateri so vsi novi denarji naslikani), o sejméh po celi Sloveniji in sosednih deželah. — Pod zaglavjem: „Nekaj za cerkvenopravni koledar“ razpravlja sicer na kratko, a jako dobro o zakonskih zadržkih. — V „podučnem in zabavnem koledarčku“ odpira „ogled po svetu in domovini“. Opisuje nove najdbe na nebu, Dunaj, Rim, stan katoliške, razkolne in protestantske cerkve. Zanimivi za domačo zgodovino so členki o Akvileji, o Bleškem jezeru, o Gospej sveti, o vojski pred Metulom, na Vipavskem, pod Siskom, o sv. Hijeronimu itd. Naposled poroča o kmetijskih, šolskih in raznih drugih rečéh ter završuje s tremi pesmicami.

Naslednje koledarske letnike je razširil Hicinger v toliko, da so obsegali nad sto strani; med temi pa je bilo po 78 strani pratikarske vsebine. Poročila o lunskih premembah in o dozdevnem vremenu je namestil z jako mičnim zgodovinskim koledarjem, ki hrani marsikako dobro zrno naše domače povestnice.

Domač koledar slovenski za prestopno leto 1860 . . . Peti pomnoženi tečaj . . . 8°, str. 106. — Voščilo:

Kako novo leto je? se vpraša.

Je prestopno, več en dan prinaša.

Tudi osoda srečen dan pridaj,

Pa nesrečne prestopiti daj

V „ogledu po svetu in po domovini“ opisuje zvezde in zvezdišča na nebesu, mesta: Babilon, Ninive, London, Trst. Zanimivi so krajši sestavki: Borovniški viadukt, Gornjegraški samostan, Emona in Akvileja v dneh cesarja Maksimina, Slovenci v brambi cesarja Friderika IV., Slovenska zemlja o veliki francoski vojski, in životopisi škofa A. A. Wolfa, misijonarja Knoblarja, vojvodinje Viride. Slednjič podaja še par gospodarskih nauk in pesmic.

Domač koledar slovenski za l. 1861. . . Šesti pomnoženi tečaj . . . 8°, str. 106. — Voščilo:

Kaj bo novo leto dalo,

Prerokvati pač ne vem;

Da bi srečno se skazalo,

Le Boga prositi smem.

„Ogled po svetu in po domovini“ poroča o zemljepisnih najdbah, o starih egiptovskih mestih, o Parizu in Mariboru, o Postojnski jami, o Velesovem, o Atili in Avarih, o Turkih na Slovenskem, o Eneji Silviju in škofu Juriju Stobeju. Za tem pové še par besed o kmetovanju, živinoreji, gozdarstvu in končno navaja tri pesmice.

Domač koledar slovenski za l. 1862. . . S podobo Iderskega mesta. Sedmi pomnoženi tečaj . . . 8°, str. 115. — Geslo mu je:

Kaj čakam od novega leta?

Li mir, li nemir mi obeta?

Kdo mir pač je v stanu deliti?

Le Bog ga zamore dariti.

V ostalem piše o snovi nebesnih teles, o starih indijanskih mestih in stavbah, o Moskvi in Petrogradu, o Celovcu in Idriji, o začetku staroslovenskega in novoslovenskega slovstva ter o sedanjem stanu njegovem. Završuje zopet s tremi pesmicami in z vzgledi za opravilne spise.

Domač koledar slovenski za l. 1863 . . . S podobščino škofa Friderika Baraga. Osmi pomnoženi tečaj . . . 8°, str. 116. — Geslo:

Blagor obeta se semtertje,

Dalje pa manj ga nahaja se;

Pravi pa blagor je gor z nebes,

Bog ga to leto nam daj zares.

V poučnem delu poučuje o prvinah naravnih stvari, popisuje sveta mesta v Palestini, Carjigrad, Gorico, Cerknisko jezero. Razven sicer običajnih stvari prinaša tudi životopis škofa Barage in spis v tisočletni spomin prihoda svetega Cirila in Metoda na Slovensko.

Domač koledar slovenski za l. 1864. . . S podobščino sedanjega Velehrada. Deveti pomnoženi tečaj . . . 8°, str. 108. — Geslo:

Prestopno je leto

In dni več ima;

Naj vsacega blagra

Nam tudi več da.

Poleg pratike poroča o novih zemljepisnih najdbah, opisuje Velehrad, Celje, otok Barbano; slednjič objavlja nekaj zgodovinskih črtic o sv. Mohorju in Fortunatu in o Žigi Herbersteinu.

L. 1861. so pisale „Novice“ o Hicingerjevih koledarskih letnikih: „Jako se je priljubil Slovincem ta koledar. Pa je tudi res vreden, da ga radi imajo, ker je za sto in sto stvari, ki jih človek vsak dan potrebuje, zanesljiv svetovalec.“ Čeprav je tedaj že družba sv. Mohorja pošiljala med Slovence svoj koledar, vendar je tudi Hicingerjev imel zmerom dovolj prijateljev in čitateljev. Po pravici so rekle „Novice“ o zadnjem letniku: „Kar smo v pohvalo Hicingerjevega koledarja že osemkrat rekli, rečemo z dobro vestjo tudi devetkrat: da ga nimamo bolj praktičnega koledarja od tega; česar leto in dan potrebuješ za vsakdanje potrebe, nahajaš v njem.“

Ko je Matica Slovenska, ustanovljena ob tisočletnici Ciril-Methodijski l. 1863., potrjena dné 4. svečana leta 1864., stopila v javnost, sklenil je takoj nje odbor, da hoče za l. 1865. ob svojih troških dati na svetlo izvrstni koledar P. Hicingerja kot društveno knjigo. Ta sklep je Matica tudi zvršila in poslala med Slovence kot

prvo svojo knjigo: *Koledar slovenski za navadno leto 1865*. Izdala „Slovenska Matica“. V Ljubljani. Natisnil Jožef Blažnik. 8°, str. 110.
— Tudi tej knjigi je dodal geslo:

Doba preblaga
Narôdu zori,
Leto za letom
Naj lepše svetí!

Koledarski del (str. 1—76) je sestavljen do cela tako, kakor pri prejšnjih letnikih; le zgodovinski koledar ob robu strani vsakega meseca je nekoliko bolj obširen. Pod zaglavjem: „Narodne stvari“ objavlja zgodovino, pravila in ustanovnike Matice Slovenske. Razven tega objavlja: Lujize Pesjakove slavospjev Matici; o raznih pomenih besede „Matica“, spisal Davorin Trstenjak; štirinajst slovenskih sestric, njihov brat in njihova mati.

Tega koledarja se je natisnilo 1200 izvodov; ustanovnim členom se je poslal trdo vezan, letnim pa mehko vezan. Ker je imela Matica le 717 členov, zato je trpela s koledarjem izgubo 201 gld. 72 kr. S tem pa se društvo nikakor ni oškodovalo, ker toliko vsoto bi itak moralo potrošiti za ono letno poročilo, katero se mora po društvenih pravilih vsako leto dati udom. Vrhu tega se ne smé prezreti, da je le-ta koledar Matici mnogo več koristil, nego napravil troškov, ker so družabniki začeli jako pristopati, ko so zvedeli, da jim že prvo leto nekaj podá. V prvih šestih mesecih se je zglasilo namreč le 157 udov; ko pa se je zvedelo, da izide koledar, narastlo je število kmalu na 717.¹⁾

Pri prvem občnem zboru Matice Slovenske dné 11. velikega travna leta 1865. je predlagal dr. Bleiweis, da Matica to knjigo zopet dá na svetlo. Dav. Trstenjak pa je izrazil željo, naj bi prvi del imel le kratko koledarsko vsebino

in naj se imenuje: *Letopis Matice Slovenske*. Zbor je sprejel ta predlog.

Nato je pri prvi odborovi seji dné 22. rožnika leta 1865. dr. Bleiweis svetoval, naj bode Letopis iz dveh delov, koledarskega in poučnega, in naj se izvoli oddelek treh odbornikov, da ga dadó na svetlo. Ker pa so nekateri odborniki izjavili željo, naj bi v Letopisu ne bilo nič koledarskega, in je Praprotnik povedal, da prideta že dva druga koledarja na dan, sklenil je odbor, da izdá Matica Letopis brez koledarja in sicer v več zvezkih.

A že v naslednji seji 11. prosinca l. 1866. je profesor Jožef Marn v imenu tajništva povedal, da je za Letopis došlo premalo zrelih spisov. „Ko bi se torej prvi zvezek tudi spravil na dan“, tako je dejal, „kdo nam je porok, da ne bode prvi zvezek tudi zadnji, — kar se je bilo primerilo nekdanjemu slovenskemu društvu.“ Po tej izkušnji nasvetuje, da se razpisani letnik za zdaj pusti, in da se izdá le po Maticnih pravilih „Letno sporočilo“ o njenem delovanju in gibanju. Ta predlog je bil sprejet. Ko se je pa pri prihodnji seji prečital zapisnik prejšnje seje, nasvetoval je dr. Bleiweis k točki o „Letnem sporočilu“ iznova, naj izdá Matica po vzgledu drugih Matic za leto 1867. koledar z letopisom ter naj ga izdaja potem redno vsako leto. Koledarski del naj oskrbi dekan Peter Hicinger, a v nekoliko krajši obliki, letopis naj sestavi tajništvo, ostale spise pa odborniki. Sicer je Božidar Raič izrazil mnenje, bi se li mogla Matica združiti z družbo sv. Mohorja tako, da bi vkupe dajali obe družbi koledar in sporočilo o svojem delovanju. Ker pa je bilo za to leto že prepozno, razloči odbor, da se predsedništvo Matice pismeno dogovori o tem z uredništvom družbe sv. Mohorja; sicer pa, da se za l. 1867. dá na svetlo koledar s sporočilom vred še pred občnim zborom, in da se po drja. Coste svétu imenuje „Koledar in letopis slovenske Matice“.

(Dalje.)

¹⁾ Letopis Mat. Slov. za l. 1866., str. 6.

Izprehod na Notranjsko.

(Spisal dr. Fr. L.)

(Dalje.)

Košana mi je v ljubem spominu. Ne samo, da mi je ljubeznivo prijateljstvo sladilo ure, ki sem jih preživel v njej, ampak tudi sam sem se nekako združil s Košanci — po božji službi. — Ni je prijetnejše poti za duhovnika, kakor če gre kam opravljat božjo službo. Najsvetejše delo mu je izročeno, najmenitnejša služba mu je oddana za oni čas. Bogu naj daruje za ljudstvo,

in ljudstvu naj oznanja božjo resnico in božjo voljo. Po tej poti pa se najtesneje in najlepše druží z ljudstvom. In kako rado in odkrito sprejme tudi ljudstvo vselej božjega služabnika, bodisi domač pastir ali ptuj gost! Zato ni čuda, ako se duhovnik rad spominja krajev, kjer je opravljal božjo službo, in ako se mu omilijo ljudje, za katere je molil pred oltarjem.

Semttertje oponašajo Notranjcem, posebno s tržaške in goriške meje, da niso tako po-božni, kakor Gorenjci in Dolenjci. — No, splošno se to ne dá nikakor reči. Koliko župnij je po Notranjskem, ki so z lepimi cerkvami in skrbjo za službo božjo kos vsaki gorenjski soseski! Da je pa v drugih res nekoliko mlačnosti, krive so neugodne razmere naših večkrat zapuščenih notranjskih krajev. Resnično je, da so bile v prejšnjih časih preveč zapuščene notranjske žup-nije in so morda semtertje še dandanes, jed-nako, kakor dolenske. Kar se tiče Košancev, mislim, da nimam nikake pravice, niti da jih grajam, niti da jih hvalim, pač pa pravico, da jim v ljubezni želim vso srečo za tukajšnje in prihodnje življenje.

Košanskega župnika, gospoda Matijo Tor-karja, poznajo naši čitatelji vsaj toliko, kolikor je sam pisal o svoji mladosti. Ko bi ga videli sedaj! Spoznali bi, da je še vedno onega ži-vahnega duha in krepke besede, kakor je bil nekdanj. Od njega pozveš mnogo mičnega iz minulosti in sedanosti. Le želeži je, da bi gospod zabeležil svoje spomine, kakor z vestno na-tančnostjo spisuje cerkvene govore.

In gospod kapelan? Tudi njega poznajo či-tatelji našega lista po njegovih proizvodih. Ko bi ga tudi ne bil videl in poznal nikdar poprej, uvidel bi bil takoj, da je pesnik. Veselost, ša-ljivost, brezskrbnost v vedenju; v domačem sta-novanju par glasbenih orodij, na katerih za-brenka včasih kako okroglo ali tudi otožno, kakor „pride“; zapisna knjižica polna verzov in načrtov: to vam kaže pesnika.

Ne vem, ali je že rojen oni pisatelj, ki bi tako popisoval Kraševca in kraško življenje, ka-koršno je v resnici v veselih in žalostnih dnéh, v hiši in na polju ali v vinogradu, doma in na ptujem, po letu obloženega s težkim delom in po zimi kramljajočega v tako imenitni kraški ku-hinji. Koliko bi se dalo popisati! — A mene žene naprej. Ne bi bil šel na izprehod, ko bi se bil hotel tu muditi dolgo. Po najbližji poti jo udarimo čez zanimivo vas Kal, v kateri je res velik kal ali velika luža med dokaj lepimi hišami, in pohitimo na železnico, da nas odpelje od Št. Petra zopet naprej, ali bolje, malo nazaj.

Moj nadaljnji namen na izprehodu je bil, da obiščem neko drugo svetišče, ki je znamenito zaradi prelepih umetnin, in si napravim o njih slike, ob enem pa se malo razvedrim pri dobrih prijateljih in znancih. Vožnja na železnici od Št. Petra je bila kratka. V Postojni sva že izstopila z mladim sopotnikom. Z veseljem sem pozdravil veličastni Nanos kot dobrega znanca iz mladih let, še bolj pa drugega znanca, go-spoda K. z Razdrtega, ki me je bil prišel sem čakati z vozom.

Postojna mi jako ugaja po vnanjščini. Mesto je lepo položeno ob hribu in obrnjeno proti jugu; okolica je prijazna in hrani notranjski biser; postojnsko jamo; zveza z drugim svetom je lahka in zato živahna. Od nekdanj sem spo-štoval ta kraj. A tedaj med izprehodom se ga nisem mogel veseliti in se ga ne veselim niti sedaj. Kdo vé, kaj me je pripravilo ob ljubezen do tega domačega mesta? Nekaj mi pravi v srcu, da umevajo Postojnčani marsikaj, da imajo po-nosa obilno mero v duši: a ljubezni do vzvišenih vzorov našega naroda, do njegove jedinosti in moči v živi veri, v navdušenju za požrtvovalno narodno delo — tega bi ne iskal v Postojni. Bog daj, da naša notranjska prestolnica kdaj zacvete v slogi vseh domačih sinov in zažari v ljubezni do Boga in naroda! Tedaj se bomo na postojnski praznik zbirali kot sinovi okrog matere v domači hiši. O, da bi bilo to kmalu!

V Postojno prihaja vedno mnogo ptujcev, in to nam pojasnjuje marsikaj.

Bodi zdrava, Postojna, do veselejšega svi-denja! Sedaj le naprej, naprej tje na prijazni holm, na katerem stoluje velika bela cerkev in se ponosno ozira na okrog. To vam je mati „fara“ v Hrenovicah.

Konjiček urno potegne našo trojico proti zapadu, mesto ostane za nami, na desni in levi nas sprejme prijazno polje. To je „Pivka“, kakor imenujemo Notranjci ves ta kraj, ne samo potok, čez katerega se peljemo ne daleč od Postojne in kateri gre pod zemljo v Postojnsko jamo.

Krajina, po kateri se vozimo, smé se pri-števati najimenitnejšim v naši domovini. Na-seljena je bila že v najstarejših časih; izkopa-vanje pri Šmihelu nam kaže celó sledove o nekdanjih prebivalcih; v rimski dôbi se je tudi razširjala italska omika, v srednjem veku so gospodovali velikaši, o čemer ti govori še raz-valina postojnskega gradú in tako zanimivi predjamski grad; v novi dôbi je bilo tu živahno kupčijsko in obrtno gibanje, dokler ni v no-vejšem času železnica pripeljala sèm v te kraje raznih novostij in kakor pravijo, nekoliko tudi uboštva.

Prelep se mi je zdel vedno ta kraj, koli-korkrat sem ga ali prehodil ali se vozil skozenj. V ozadju vlada mogočni Nanos, spodaj pa je posuta ravnina z vasicami, v katerih kipé kvišku beli cerkveni zvoniki. Prav tam v kotu pa, pod Jazbinovim vrhom, tičí omenjeni predjamski grad. Žal, da je svet nekoliko pust; mislim pa, da bi se tla neizrekljivo zboljšala, ko bi jih ljudje obdelovali umneje in bolje. Pivčani za-puščajajo svoj lepi dom in zahajajo v Ameriko; toda, ko bi hoteli delati tako trdo in živeti tako skromno, kakor v Ameriki, bila bi Pivka kmalu drugačna, kakor je dandanes.

Gospod K. z Razdrtega, mož izkušen in vedno poln šal in dobre volje, pravil nama je med potoma marsikaj kratkočasnega. Tako sem skoro prezrl, kdaj je voz zavil z glavne ceste na stransko in se zasukal proti Hrenovicam. Tudi ta pot je bila kratka; okoli najjste ure dopoldne že pozdravim župno cerkev z veliko lipo spredaj, pozdravim prijazni griček, ki ponuja tako lep razgled po pivški ravnini in daje prostora nekaterim hišam, pozdravim lepi župniški dom in naposled gospoda župnika, ki je bil jako vesel naše došle družbe.

Lahko omenim le ob kratkem, da se je slučajno oni dan tu sešla večja družba, da smo se radovali gospodarjeve gostoljubnosti in prijetno zabavali; ob kratkem, pravim, zakaj nekaj drugega je vredno daljše pozornosti: cerkev s prelepimi kipi na velikem oltarju.

Cerkev ni po zlogu ali velikosti nikaka posebnost, tudi ne po starosti. Dasi je bila v Hrenovicah župnija že pred letom 1316., vendar ni cerkev tako stara. Najstarejši del je, kakor mi je razložil gospod župnik, prezbiterij, ki je bil prvotno zidan v gotiškem slogu. Lepi vitki

stebriči iz lehnjaka so podpirali obok, katerega je krasilo rebrovje. Obok je bil pisano barvan ali polihromiran, kar se je pokazalo leta 1891., ko so nad zakristijo prebili zazidano gotiško okno. Sedaj vsega tega ni; le stebriča za velikim oltarjem pričata, kako je bilo nekdanj.

Ostaniva tukaj pred velikim oltarjem! Oltar sam je v celoti nekako neroden, še bolj nerodno se prilega nizkemu oboku; vidi se, da oltar ni bil narejen za to cerkev. Gospod župnik mi je pojasnil, da je bil oltar nekdanj višji, pa okrajšali so ga, da so ga spravili v nizko cerkev. A posameznosti na oltarju so umetnine, najbolj šestero kipov, katerih trije stojé na vsaki strani tabernaklovi. To so podobe! Že ko sem pred mnogo leti vprvič tukaj opravljaj službo božjo, zanimali so me ti kipi tako, da ne vem, ali so me bolj motili, ali mi bolj povzdigovali duha. Kdo bi se bil nadejal takih kipov v taki samoti! A sedaj sem jih ogledoval zložno in mirno, kakor je treba za umetniško uživanje. Kaj je prav za prav s temi kipi in s tem oltarjem?

(Dalje.)

Književnost in umetnost.

Slovenska književnost.

Zbrani spisi Pavline Pajkove. *Drugi zvezek.* V Celji 1895. Tiskal, izdal in založil Dragotin Hribar v Celji. 8°. Str. 228. Cena broširanemu zvezku 1 gld., eleg. vez. 1 gld. 50 kr. — Reči treba, da je dosti hitro izšel drugi zvezek zbranih spisov naše čislane pisateljice, če pomislimo, kako težko se razpečavajo slovenske knjige. V tem zvezku se nam kaže pisateljica v vsej moči in živahnosti. Vse štiri povesti so gledé na izvirnost, tehniko, mičnost in umetnost dobri proizvodi. Prečitaš prvo ali drugo, pa se do dobra prepričaš o lepem pripovedovalnem daru gospé Pavline Pajkove. Nikdar ni dolgočasna, ni preobširna v opisovanju, zná te pa zanimati vseskozi in mnogokrat iznenaditi.

Tu so natisnjene povesti: Roka in srce, Mačeha, Očetov tovariš in Pripovednik v sili. Po svojem vkusu sodimo, da je prva povest najboljša; tudi tretja bo zadovoljila bralca z ljubko šegavostjo, ki se je pisateljici posrečila prav dobro; v Mačehi pa so bile večje notranje težave, ki zavirajo dejanje, pa nekoliko tudi umetnico samo. Pripovednik v sili je bolj slika kakor pripoved. V vseh povestih so glavne osebe ženske; ženski značaj — to je bil predmet pisateljici. Zdi se, da hoče živo razkazati, kakšno je žensko srce, pa tudi dokazati, da je večkrat jako blago, dobro, celó junaško.

Te povesti so že iz pisateljčine zrelejše dôle, zato se tudi poznavajo o njih nekaka dovršenost in se kažejo trdni nazori o življenju. V jezikovni obliki pa naj se bodoči tretji zvezek obdela skrbneje. Pege niso nikjer prijetne, ne na obrazu, ne v pisavi.

$x + y$.

Naše slike.

Izvirnika obeh slik, kateri podajemo na strani 616. in 617., sta v Kranjski župni cerkvi presno slikana v prezbiteriju, na epistelski strani. Dasi opazovalec ne najde tukaj izredne umetnosti, vendar mu sliki ugajata zaradi jasnosti in tudi prijetnega kolorita. Sliki kažeta obsodbo in smrt svetih mučenikov Kancijana, Kancija, Kancijanile in Protá, ki so patroni Kranjske župne cerkve in so umrli mučeniške smrti v Ogleju za Dijoklecijana in Maksimijana. Prva slika kaže prav živo, kako hočeta sodnika Dulcidij in Sisinij pripraviti mučenike, naj častijo malika; mirno odgovarja devica Kancijanila, da jih neče častiti. Druga nam kaže mučeniško smrt teh štirih svetnikov. Vsi so bili namreč obglavljeni. Slikal je ti dve in druge podobe v Kranjski cerkvi domači slikar M. Bradaška. — Ako nam Bog dá zdravje in nam pomorejo domoljubni prijatelji, objavljali bomo v listu tudi druge jednake domače umotvore.

Darovi za Marijanišče.

Gospod V. Marčič, kapelan	gld. 2.—	Gospod dr. J. Mlakar, kanonik i. dr.	gld. 15.—
„ J. Kukelj, župnik	„ 2.—	„ Al. Puc, župnik	„ 10.80
„ Anton Vonča, duh. pastir	„ 5.—	Najlepša vez, ki veže ljudi, je dobrotljivost na jedni, in hvaležnost na drugi strani. Kakor se naš zavod raduje dobrotljivosti blagih dobrotnikov, tako zatrjuje vsem resnično hvaležnost in prav zato upa, da ga tudi v bodoče ne zapusté Bog in dobra srca.	
„ Miha Omahen, trgovec in župan	„ 5.—		
„ Janez Molj, župnik	„ 5.—		
„ Kristijan Šturm	„ —.50		
„ Milko Šašelj, kapelan	„ 1.—		
Po gosp. p. Placidu, provincijalu	„ 20.—		

Vodstvo Marijanišča.

Reki sedmerih modrijanov.

Ἐνῶπιαι τῶν ἑπτὰ σοφῶν. (Podaje p. L. H.)

(Konec.)

VII. Periander, Korinčan.

1. Opravi vsako delo skrbno.
2. Upanje gôji.
3. Bogoslužnosti se drži.
4. Bodi skromen. (Pomni, da si umrljiv.)
5. Skrivnosti skrivaj.
6. Odgovarjaj o pravem času.
7. Tajnih govorov ne objavlaj.
8. Občuj z modrimi.
9. Drži se resnice.
10. Slušaj, kar se ti spodobi.
11. Sinove odgojaj.
12. Pripravi se, da boš vreden starišev.
13. Starejšega spoštuj.
14. Če si zagrešil, popravi.
15. Vprašan, kaj je največje v najmanjšem, pravi: Dobra duša v človeškem telesu.
16. Sladnosti so umrljive, kreposti neumrljive.
17. Vprašan, kaj je sloboda, odvrne: Dobra zavest.
18. Delaj pravično.
19. Pravičnost posnemaj.
20. Delaj, česar se ne boš kesal.
21. Čakaj ugodnega časa.
22. Ošabnost sovraži.
23. Umri za domovino.
24. Ne zanašaj se na čas.
25. Ne govori po sladnosti (za šalo).
26. Imej prijatelje.
27. Razveseljaj prijatelje.
28. Naj so prijatelji srečni, ali naj so nesrečni, ti bodi isti.
29. Dobrotnike časti.
30. Bodi hvaležen.
31. Obrekovanja se zdrži.
32. Ne žaluj zaradi vsake stvari.
33. Ničesar ne delaj zaradi dobička; zakaj kar si pridobil, mora dati dobiček.
34. Sramoten dobiček je najslabša obložba narave, bridek zaklad.
35. Ne smeaj se pri mrliču.
36. Obrekovanje sovraži.
37. V življenju naj te hvalijo, po smrti blagrujejo.
38. Bolje je umreti v varčevanju, nego živeti v stradanju.
39. Bridkosti se varuj.
40. Ne zanemari samega sebe.
41. Sovraži prepir.
42. Dobre ljudi spoštuj.
43. Hvali, kar je lepo.
44. Ne povzdiguje se zaradi slave.
45. Upaj kot umrljiv, varčuj kot neumrljiv.
46. Vsem ugajaj.
47. Obrni se za vse (vsem ustrezaj).
48. Hrepêni po slogi.
49. Bodi priljuden.
50. Mirnost je lepa stvar, naglica nevarna.
51. Usmili se beračev.
52. Načelnikov se boj.
53. Kar si obljubil, to izpolnjuj.
54. Očes bodi gospodar. (Oči krôti.)
55. Varuj se nesramnosti.
56. Če si srečen, bodi zmeren; če si nesrečen, bodi razumen.
57. Nesrečo prikrivaj, da ne boš veselil sovražnikov.
58. Postave naj ti veljajo stare, prikuho pa rabi vsak dan novo (sveže kuhano).
59. Kaznuj ne le grešeče, marveč zabrani, da ne bodo grešili.
60. Svetuj nedolžno (t. j. tako, da ne boš škodoval).
61. Umakni se mogočnim; — vladarjem se umikaj.
62. Ljudovlada boljša mimo samosile.

Lanska levovska razstava.

(Spisal I. G.)

Dokaj let je že minulo od prve razstave na evropski celini, ki je bila v obednici praškega Klementina l. 1791. Narod za narodom je prirejal od tedaj razstave. In v tem tudi Slovani niso zaostali. Čehi so pokazali svoj napredek v praški razstavi, Hrvatje v zagrebški, in lani Poljaki v levovski. Nesrečno raztrgana in razkosana Poljska se je začela zopet dvigati, in glasno priča o tem uprav lanska razstava. Levovska razstava je kazala sadove poljske vede, slavni poljskih umetnikov, kazala je rodovitost poljske zemlje, bogastvo njenih rudnikov, marljivost in moč poljskega naroda. Na razstavi je bil lepo združen „najmodernejši“ duh s krepko preprostostjo, katera je odsevala iz narodopisnega oddelka, iz „poljske vasi“, zgrajene v zadnjem delu razstave. Niso bile razstavljene samo najnovejše umetnine, najnovejši obrtni izdelki in najnovejše iznajdbe, ampak v narodopisnem oddelku si videl tudi, kako živi preprosti Poljak še dandanes, rekel bi, po staropoljskih šegah. Videlo se je, kakor da bi se bila tu pobratila dva življa, ki sta si popolnoma sovražna: velik napredek v vseh strokah, ob enem pa življenje po starih, nepokvarjenih šegah.

Ni čuda torej, da so hiteli na razstavo Poljaki od vseh krajev svoje domovine, in da so jo obiskovali tudi ptujci. Gruča za gručo je prihajala z električno železnico iz prijaznega Levova na razstavišče. Razstavi so bili odmerili lepo ravnico v Kilińskem parku, ki se razprostira na južni strani Levova precěj visoko nad mestom.

Vse, kar je videl obiskovalec na prvi pogled na razstavi: najraznovrstnejše stavbe po razstavi, trume obiskovalcev, krasne poljske narodne noše — vse to se je zlivalo v slikovito celoto. In če bi človek prišel k temu še nešteto množico židov, ki so tudi vsi v pristno židovski obleki, imel bi že v tem posebno razstavo, razstavo na razstavi.

Ker pa navadno ne hodijo na razstavo ljudij gledat, ampak to, kar je „razstavljenega“, zato jo je vsakdo brž ubral, ne mené se za druge, kamor ga je najbolj vleklo.

Najbolj je zanimala skoraj vsakogar panorama „bitva pri Raclawicah“. Že od zunaj ima ta paviljon čudno podobo: okroglo, široko poslopje brez oken (svetloba dohaja skozi streho) je podobno najbolj velikanskemu bobnu. Saj je pa tudi nekaj prostora treba za 120 m dolgo in 15 m visoko podobo, ki je napeta znotraj ob zidu okrog in okrog. Vhod je pod podobo v tleh, zato da ni nikjer pretrgana. Sredi paviljona je hribček, in vrhu tega hribčka šele privedó podzemeljske stopnice na dan; zdi se

človeku, da je najedenkrat stopil v sredo bitve. Okrog in okrog polno kmetov s kosami, dragoncev, topov v gostem dimu in cele trume pehote. Kar težko si je misliti, da je to le podoba. Ta učinek se je videl pri vseh gledalcih. Če jih je bilo še več, vendar so molčali kakor v cerkvi; kdor je pa govoril, govoril je le po tihem.

Podoba predočuje odločilni trenutek v bitvi pri Raclawicah dné 4. malega travna l. 1794.; na vseh straneh že zmagujejo Ruse Poljaki, ktere vodi junaški Kościuszko. Slikano je vse tako resnično, da tudi gledalca poprime ono navdušenje, ki navdihuje Poljake, kateri še umirajoči stegujejo roke proti Kościuszkju.

Sliko sta izdelala Jan Styka in pa Wojciech Kossak. Pomagali so jima še: Boller, Popiel in Rozwadowski.

Svojo umetnost so pa pokazali Poljaki v celotni podobi v umetnostni palači in v Matejkovem paviljonu. V umetnostni palači — veliki zgradbi v laški renesansi — zanimata nas najbolj dva oddelka: razstava starih slik, urejenih po času, in razstava novejših umetnin. (Tretji del je bila zbirka zgodovinsko zanimivih starih predmetov: orožja, dragotin, posod itd.)

V prvem delu so po času razvrščene slike kazale, kako je vzrastla poljska umetnost od l. 1764. do danes iz malega zrnca v veliko drevo. Poljska je sicer od nastopa Stanislava Poniatowskega l. 1764. dalje propadala, a umetnost je prav v tem času rastla. Ta del umetnostne razstave — retrospektivni del — kaže, kako se je povzpela poljska umetnost od skoro neznanega začetka do velikih ustanovnikov sedanje, povsodi čislane poljske umetnosti, do Grottgerja in Matejka.

V razstavi modernih umetnin je na prvem mestu Grottger (Matejku so postavili poseben paviljon). Med drugimi modernimi poljskimi slikarji je najznamenitejši Siemiradzki, katerega Nemci pohvalno imenujejo „Coloritzauberer“. Vredna tega imena je slika: „Jezus pri Mariji in Marti“, ki je bila med drugimi njegovimi slikami na razstavi. Ta slika se vidi od daleč, kakor lepo zložen šopek cvetic. Res lepa slika združuje Siemiradzkiemu priljubljeno orijental-sko krasoto z idejalno lepoto.

Preveč bi bilo, ko bi naštevali le imena drugih modernih poljskih slikarjev, ki so razstavili v tem delu svoje slike. V tem delu umetnostne palače, v razstavi modernih slik je imelo 400 umetnikov 800 del. Imenujmo le nekatere znamenitejše: slikar bitev Brandt, Fałat, Pochwalski, Kowalski, Gierymski, Pruszkowski. Le škoda, da je bila tudi kaka taka slika vmes, ki se nikakor ne more imenovati lepa. (Dalje.)